

Jan Grzeczka
Stargard

Stargardia
Tom II, 2002

Rozwój szkolnictwa podstawowego w powiecie stargardzkim w latach 1945 – 1965

Zasady polityki oświatowej w Polsce po drugiej wojnie światowej

Podstawowe zasady polityki oświatowej w Polsce po drugiej wojnie światowej zostały ogłoszone w Manifestie Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego 22 lipca 1944 r. Manifest zapowiadał odbudowę szkolnictwa oraz powszechne i bezpłatne nauczanie na wszystkich szczeblach¹.

W ślad za tym Resort Oświaty PKWN wydał 12.09.1944 r. „Wytoczne organizacji publicznych szkół powszechnych w roku szkolnym 1944 / 45”, na mocy których przekształcił szkołę podstawową trójstopniową na szkołę jednolitą programowo, zlikwidował klasy dwu- i trzyletnie, wskazywał na konieczność tworzenia obwodów szkolnych w ten sposób, by jak największa liczba dzieci miała możliwość ukończenia siedmiu klas szkoły powszechnej o pełnym programie nauczania. W tym celu dopuszczono przedłużenie drogi do szkoły z 3 do 4 kilometrów².

Projekt nowego systemu szkolnego przedstawiło Ministerstwo Oświaty na Ogólnopolskim Zjeździe Oświatowym, który odbył się w Łodzi w dniach 18 – 22 czerwca 1945 r. Na zjeździe ustalono, że nowy system oświatowy opierać się będzie na następujących zasadach: jednolitości ustrojowej, powszechności, obowiązkowości i bezpłatności nauczania.

Ponadto postulowano wprowadzenie 8 – letniej i 8 – klasowej obowiązkowej, jednolitej pod względem organizacyjnym i programowym szkoły podstawowej dla całej młodzieży³.

W oparciu o ww. zasady Minister Oświaty zarządzeniem z 16 lipca 1945 r. wprowadził od początku roku szkolnego 1945 / 46 jednolitość szkoły powszechnej, zasadę klas jednorocznych i realizację programu szkół trzeciego stopnia, przedłużył do 8 lat obowiązek szkolny dla tych uczniów, którzy ukończą klasę VII lub VI oraz zezwolił na tworzenie klas dla uczniów opóźnionych w nauce⁴.

¹ *Manifest PKWN*, Warszawa 1948.

² W. Ozga, *Organizacja szkolnictwa w Polsce*, Warszawa 1960, s. 130.

³ Ministerstwo Oświaty, *Ogólnopolski Zjazd Oświatowy w Łodzi 18-20 czerwca 1945 r.*, s. 67 – 114.

⁴ Dziennik Urzędowy Ministerstwa Oświaty z 1945 r., nr 2, poz. 62.

Podstawą prawną dla dokonującej się reformy szkolnej stał się dekret Krajowej Rady Narodowej z 23 listopada 1945 r. o organizacji szkolnictwa w okresie przejściowym⁵.

W roku szkolnym 1947/48 wprowadzono „fakultatywnie” 8-letnią szkołę podstawową.

Jednakże już w 1948 r. powrócono do szkół 7 – klasowych.

Instrukcja Ministerstwa Oświaty z 4 maja 1948 r. wprowadziła od roku szkolnego 1948/49 jednolitą szkołę ogólnokształcącą; siedmioletnią szkołę podstawową i oparte na jej programie 4 -letnie liceum ogólnokształcące⁶.

Wspomniano już, że jednym z postanowień Zjazdu Łódzkiego była powszechność nauczania. Realizację tego postanowienia sankcjonował dekret z 23 marca 1956 r. o obowiązku szkolnym, w którym stwierdzono, że „obowiązek szkolny trwa do ukończenia 7 klasy szkoły podstawowej, najdłużej jednak do końca roku szkolnego w tym roku kalendarzowym, w którym dziecko ukończy 16 lat”⁷.

Nawrót do 7 - klasowych szkół w 1948 r. nie był przekreśleniem wprowadzenia w przyszłości 8-klasowych szkół podstawowych. Po długich pracach przygotowawczych 15 lipca 1961 r. Sejm PRL uchwalił ustawę o rozwoju systemu oświaty i wychowania⁸. Ustawa ta ustaliła, że począwszy od roku szkolnego 1962/63 podstawą całego systemu kształcenia i wychowania jest 8-klasowa szkoła podstawowa, bezpłatna i obowiązkowa. Obowiązek szkolny przedłużono o jeden rok.

Rozwój sieci szkolnej w powiecie stargardzkim

Wyżej przedstawionymi zasadami i wytycznymi kierowały się w swej pracy nowo utworzone władze oświatowe na Pomorzu Zachodnim i w powiecie stargardzkim.

Polskie władze oświatowe formowały się równolegle z władzami administracyjnymi. W ekipie Pełnomocnika Rządu RP na Pomorze Zachodnie znajdował się Delegat Ministerstwa Oświaty p.o. Kuratora Okręgu Szkolnego Pomorsko – Zachodniego dr Stanisław Helsztyński, który powoływał Obwodowych Inspektorów Szkolnych. Dla obwodu stargardzkiego powołał Jana Ziemnickiego, który rozpoczął urzędowanie 30 kwietnia 1945 r.⁹. Inspektorów szkolnych podporządkowano Pełnomocnikowi Rządu na dany powiat. Liczba pracowników w inspektoratach szkolnych wahała się od 2 do 3 osób. Obwodowy Inspektor Szkolny w Stargardzie przez 16 miesięcy pracował jednoosobowo. Z biegiem czasu zwiększono liczbę pracowników inspektoratu i utworzono stosowne referaty. Dnia 30.06.1947 r. skład

⁵ Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej z 1946 r., nr 2, poz. 9.

⁶ Dziennik Urzędowy Ministerstwa Oświaty z 1948 r., nr 5, poz. 86.

⁷ Dziennik Ustaw PRL z 1956 r., nr 9, poz. 52.

⁸ Dziennik Ustaw PRL z 1961 r., nr 32, poz. 160.

⁹ Archiwum Państwowe w Szczecinie, Oddział w Stargardzie Szczecińskim. Akta Obwodowego Inspektoratu Szkolnego, nr vol. 2.

personelu Inspektoratu Szkolnego w Stargardzie liczył 9 osób¹⁰.

Praca administracji szkolnej, kierowników szkół i nauczycieli nie była łatwa. Zniszczenia wojenne nie ominęły także oświaty. Przede wszystkim brakowało nauczycieli. W tej sytuacji szkolnictwo podstawowe należało tworzyć od podstaw. Mimo trudności już 10.05.1945 r. utworzono pierwszą szkołę w Suchaniu (1 nauczyciel i 10 uczniów), a 15.05.1945 r. dalsze dwie szkoły: w Dobrzanach (1 nauczyciel i 8 uczniów) i w Stargardzie (2 nauczycieli i 37 uczniów). Wkrótce powstały dalsze szkoły powszechne: w Brudzewicach 5.06.1945 r. (1 nauczyciel i 8 uczniów), w Strachocinie 20.06.1945 r. (1 nauczyciel i 8 uczniów), w Kunowie 20.06.1945 r. (1 nauczyciel i 14 uczniów), w Pęzinie 27.06.1945 r. (1 nauczyciel i 28 uczniów), w Chociwlu 22.07.1945 r. (1 nauczyciel i 35 uczniów), w Chlebówku 25.07.1945 r. (1 nauczyciel i 35 uczniów). Do końca roku szkolnego 1944/45, który w powiecie stargardzkim trwał do 30 lipca powstało 21 szkół powszechnych, w których pracowało 32 nauczycieli¹¹.

Pierwsze wakacje były okresem wytężonej pracy nad zorganizowaniem nowego roku szkolnego 1945/46. Zgodnie z zaleceniem Kuratora Szkolnego w nowym roku szkolnym żadne polskie dziecko nie powinno zostać poza murami szkoły¹².

Realizacja powyższego celu w analizowanym powiecie nie była pełna. Na początku roku szkolnego 1945/46 brakowało 10 nauczycieli i część dzieci nie uczęszczała do szkoły. W wielu wsiach nie było szkoły, pomimo że mieszkaly w nich dzieci w wieku szkolnym. W powiecie mieszkało wówczas 2643 dzieci w wieku szkolnym. Do szkół uczęszczało 2315 uczniów. Pozostałe dzieci nie uczęszczały do szkoły.

Do 1.12.1945 r. zorganizowano 26 szkół, z tego 22 to szkoły niepełne z zatrudnionym jednym nauczycielem¹³.

W niektórych szkołach zorganizowano klasy przyspieszone dla dzieci starszych, w których nauka trwała pół roku.

Organizacja szkół w roku szkolnym 1945/46 nie miała charakteru racjonalnego planowania, a wynikała ze skutków spontanicznej akcji osiedleńczej i liczby nauczycieli. W tym roku zlikwidowano podział na stopnie i zastąpiono je podziałem na szkoły wyżej zorganizowane z klasami I-VII, I-VI, I-V oraz szkoły niżej zorganizowane z klasami I-IV – klasy jednoroczne. Wszystkie szkoły realizowały jednolity program nauczania dla szkół powszechnych na rok szkolny 1945/46.

Do końca roku szkolnego 1945/46 liczba szkół wzrosła, ponieważ otwarto szkoły w Lutkowie, Poczerninie, Sulinie i Żukowie¹⁴.

¹⁰ Archiwum Państwowe w Szczecinie, Oddział w Stargardzie Szczecińskim. Zespół Akt Powiatowej Rady Narodowej, nr vol. 30.

¹¹ Archiwum Państwowe w Szczecinie, Oddział w Stargardzie Szczecińskim. Zespół Akt Powiatowej Rady Narodowej w Stargardzie, nr vol. 30 oraz Obwodowego Inspektoratu Szkolnego, nr vol. 3.

¹² Archiwum Szkoły Podstawowej nr 1 w Stargardzie. Okólnik Kuratora Szkolnego nr 25 z dnia 25.08.1945 r.

¹³ Archiwum Państwowe w Szczecinie, Oddział w Stargardzie. Zespół Akt Obwodowego Inspektoratu Szkolnego w Stargardzie, nr vol. 3 i 4.

¹⁴ Archiwum Państwowe w Szczecinie, Oddział w Stargardzie. Zespół Akt Obwodowego Inspektoratu Szkolnego w Stargardzie, nr vol. 4.

Najłabszą stroną szkolnictwa podstawowego w powiecie stargardzkim była duża liczba dzieci niespełniających obowiązku szkolnego. Według danych z 15. 05. 1946 r. w powiecie było 3755 dzieci w wieku szkolnym. 298 dzieci nie pobierało nauki, pomimo że w ich obwodzie zamieszkania istniała szkoła, a 604 dzieci nie uczęszczało do szkoły, gdyż mieszkaly w obwodach bezszkolnych. W sumie nie spełniało obowiązku szkolnego 902 dzieci, co stanowi 24 %.

W roku szkolnym 1946/47 częściowo zlikwidowano obwody bezszkolne. Powstały nowe szkoły w Błotnie, Brodzie, Białej, Ciemniku, Długim, Golinie, Grzędzicach, Kani, Karkowie, Kicku, Lisowie, Małkocinie, Nosowie, Sierakowie, Ściennym, Żarowie oraz Szkoła Podstawowa nr 2 w Stargardzie. W tym samym roku większą uwagę zwrócono na racjonalne rozmieszczenie szkół według planowej sieci szkolnej, na podniesienie stopnia organizacyjnego szkół zbiorczych i na niwelację skutków wojny – organizację klas przyspieszonych¹⁵.

Dzięki napływowi kadry nauczycielskiej, m.in. absolwentów kursów pedagogicznych w Stargardzie i Szczecinie, udało się uruchomić ww. szkoły oraz dodać dalsze etaty szkołom miejskim nr 1 i nr 2 w Stargardzie, Suchaniu, Dobrzanach, Marianowie, Brudzewicach, Chlebówku, Lutkowie, Grzędzicach i Gogolewie. W sumie na terenie powiatu stargardzkiego 30.06.1947 r. istniało 46 szkół, z tego 33 to szkoły, w których pracował jeden nauczyciel. W związku z tym zmalała liczba dzieci, które nie uczęszczały do szkoły do 350 osób, co stanowiło 8,2 % ogółu dzieci w wieku szkolnym¹⁶.

W każdej szkole w specjalnych klasach prowadzono tzw. ciągi skrócone dla roczników opóźnionych. Z wyżej podanych 46 szkół tylko 5 realizowało program klas I-VII, a z ogólnej liczby uczniów 4631 tylko 169 (3,4 %) mogło ukończyć w tym roku szkołę powszechną¹⁷.

W roku szkolnym 1947/48 sieć szkolną rozszerzono o dalsze szkoły, m.in. o Szkołę Podstawową nr 3 w Stargardzie. Wzrosła także liczba uczniów, których 1.10.1947 r. było 4996. Nadal 116 dzieci nie uczęszczało do szkoły z przyczyn nieuzasadnionych, co stanowiło 2,3 % ogółu dzieci. W tymże roku uruchomiono w niektórych szkołach klasy ósme, np. w Szkole Podstawowej nr 1 w Stargardzie klasę ósmą ukończyło 69 uczniów¹⁸. Ponadto w porównaniu z rokiem poprzednim ilość szkół pełnych wzrosła o 3 placówki.

W następnym roku szkolnym – podobnie jak w całym kraju – wrócono do pełnej szkoły 7-klasowej.

Władze szkolne i nauczyciele starali się zorganizować gęstą sieć szkolną. W tych poczynaniach często pomagało im społeczeństwo. Trudności lokalowe, materiałowe i kadrowe zmuszały do tworzenia dużej ilości szkół z jednym nauczycielem. Taka

¹⁵ Tamże, nr vol. 30.

¹⁶ Tamże, nr vol. 30.

¹⁷ Tamże, nr vol. 4.

¹⁸ Archiwum Szkoły Podstawowej nr 1 w Stargardzie. Księgi ocen.

szkoła wystarczała, by usunąć największe luki w zakresie wykształcenia podstawowego. Procesu tego nie należy zatem oceniać jako błędu ówczesnych władz szkolnych powiatu. Była to konieczność. W następnych latach sieć taka już nie wystarczała. Dlatego od 1949 r. władze powiatowe zaczęły czynić starania, by dzieci mieszkające na wsi miały możliwość uczęszczania do szkół 7-klasowych. W miastach powiatu stargardzkiego szkoły pełne istniały już od roku szkolnego 1946/47.

W lutym 1949 r. opracowano projekt nowych obwodów szkolnych, który przewidywał likwidację niektórych obwodów wiejskich oraz utworzenie szkół w obwodach bezszkolnych¹⁹. Z jednej strony chodziło o to, aby na wsi stworzyć jak największą ilość szkół 7 – klasowych, z drugiej zaś strony o możliwość stworzenia takiej sieci szkolnej, aby długość drogi dziecka do szkoły była zgodna z obowiązującymi przepisami. W Stargardzie projektowano stworzyć 3 obwody szkolne.

Zestawienie liczbowe obwodów szkolnych według stanu z 24.02.1949 r. przedstawia się następująco²⁰.

	Obwody miejskie	Ilość dzieci	Obwody wiejskie	Ilość dzieci
Liczba	1948/49 – 7	2377	1948/49 – 62	3155
obwodów	po reorganizacji - 10	2377	po reorganizacji - 53	3155

Realizacja tych założeń napotykała na pewne trudności. Mimo to sieć szkół powiększała się. Potwierdzają to dane ze sprawozdań GUS. W roku szkolnym 1950/51, według stanu z 1.10.1950 r., na ogólną liczbę 63 szkół w powiecie tylko 11 z nich posiadało najwyższą klasę siódmą, 17 szóstą, 3 piątą, a pozostałe klasę czwartą. Wkrótce część szkół mogła utworzyć klasę siódmą lub szóstą, co ilustruje tabela – aneks nr 1.

Z załączonego zestawienia wynika, że w roku szkolnym 1951/52 było w powiecie 15 szkół zbiorczych 7 – klasowych z 3 i więcej nauczycielami, 15 szkół zbiorczych 6 – klasowych z 2 nauczycielami, 2 szkoły zbiorcze 5 – klasowe z 2 nauczycielami i 31 szkół z klasami I - IV z 1 nauczycielem.

W sumie w 63 szkołach pracowało 167 nauczycieli, a naukę pobierało 5887 uczniów w 228 oddziałach.

¹⁹ Archiwum Państwowe w Szczecinie, Oddział w Stargardzie. Zespół Akt Powiatowej Rady Narodowej, nr vol. 402/1.

²⁰ Tamże.

W latach 1951 – 1961 ilość szkół w powiecie nadal wzrastała. Szczególnie intensywny był wzrost szkół pełnych 7 – klasowych na wsi.

Rozwój szkół pełnych wpływał na stały wzrost ilości uczniów pobierających naukę w szkołach 7 – klasowych, zwłaszcza na wsi. Wzrost ten ilustruje wykres nr 1²¹. Z wykresu wynika, że w roku 1946 - 6,5 % dzieci wiejskich pobierało naukę w szkołach pełnych. W następnych latach zaznacza się stały wzrost procentu dzieci wiejskich w szkołach pełnych. Pozorne załamanie tego procesu nastąpiło w latach 1954 – 1955 i spowodowane było wyłącznie zmianami granic powiatu. Do powiatu stargardzkiego w 1954 r. przyłączono szkoły o niskim stopniu organizacyjnym z powiatu pyrzyckiego (Skalin, Słotnica) oraz z powiatu nowogardzkiego (Parlino, Warchlino i Sowno)²². W 1958 r. procent uczniów szkół siedmioklasowych na wsi uległ ponownemu zmniejszeniu na skutek przyłączenia z powiatu pyrzyckiego szkół z 1 nauczycielem w Witkowie i Strzyżnie oraz z powiatu gryfińskiego szkół w Niedźwiedziu, Bielkowie i Reptowie oraz szkoły 7 – klasowej w Kobylance²³.

W następnych latach sytuacja poprawiła się – nastąpił dalszy rozwój szkół siedmioklasowych, procent dzieci wiejskich w szkołach pełnych wzrastał, a od 1960 r. ustabilizował się w granicach od 74 % - 76 %, a ogółem w powiecie sięgał 90 %.

Rozwój sieci szkolnej oraz stan organizacyjny szkół powiatu stargardzkiego w latach 1945 – 1965 wraz z ilością uczniów w poszczególnych grupach szkół obrazuje tabela – aneks nr 2.

Analizując tabelę można stwierdzić, że sieć szkolna na interesującym nas terenie rozwijała się od 1945 r. do 1965 r. Na początku lat sześćdziesiątych nastąpiła jej stabilizacja ilościowa. Wzrastała nadal ilość szkół pełnych kosztem szkół niżej zorganizowanych, zwłaszcza z jednym nauczycielem. W roku szkolnym 1961/62 było w powiecie 89 szkół podstawowych, w których uczyło się 15311 dzieci, w tym 49 szkół z liczbą 13566 uczniów to szkoły 7 – klasowe ²⁴.

Pozostałe szkoły realizowały przeważnie program pierwszych czterech klas. Dzieci kończące w nich naukę uczęszczaly do szkół zbiorczych siedmioklasowych.

Wspomniałem już, że ustawa z 15 lipca 1961 r. o rozwoju systemu oświaty i wychowania wprowadziła 8 – letnią, powszechną i jednolitą szkołę podstawową, począwszy od roku 1962/63, a skończywszy na roku szkolnym 1966/67.

Dla realizacji wytycznych uwzględnionych w ustawie Powiatowa Rada Narodowa w Stargardzie na sesji w 1962 r. zatwierdziła opracowany przez władze szkolne projekt

²¹ Wykres opracowałem na podstawie akt Inspektoratu Szkolnego w Stargardzie znajdujących się w Archiwum Państwowym w Szczecinie, Oddział w Stargardzie – lata 1945 – 1948. Lata późniejsze opracowałem na podstawie danych zawartych w metrykach statystycznych Powiatowego Inspektoratu Statystycznego w Stargardzie.

²² Dziennik Urzędowy Wojewódzkiej Rady Narodowej w Szczecinie z 1955 r., nr 15, poz. 67.

²³ Dziennik Urzędowy Wojewódzkiej Rady Narodowej w Szczecinie z 1957 r., nr 14, poz. 66 oraz archiwum Szkoły Podstawowej w Kobylance, Księgi ocen uczniów.

²⁴ Archiwum Zakładowe Urzędu Miasta i Powiatu Stargard. Sprawozdania GUS z Wydziału Oświaty za rok szkolny 1961/62.

sieci 8 – klasowej szkoły²⁵. Według projektu należało zorganizować 50 szkół 8 – klasowych i 40 szkół z klasami I – IV. Sieć szkół 8 – klasowych w zasadzie pokrywała się z siecią szkół 7 – klasowych z 1961 r.

Powiatowe władze oświatowe organizowały również w latach 1956 – 1965 szkoły podstawowe dla pracujących, których liczba wahała się od 1 do 4 oraz sieć kursów przygotowawczych do egzaminów eksternistycznych w zakresie 7 – klasowej szkoły podstawowej. Dzięki tej formie kształcenia ludzi dorosłych w latach 1957 – 1965 ukończyło szkołę podstawową 3188 osób.

Reasumując rozważania na temat budowy i rozwoju sieci szkolnej stwierdzić należy, że władze szkolne w pełni zdawały sobie sprawę ze znaczenia odpowiednio ukształtowanej sieci szkolnej. Mimo tego w pierwszych powojennych latach budowa sieci szkolnej nie była racjonalnie planowana. Dopiero od 1949 r. sieć szkół zaczęto budować planowo. Organizowano szkoły zbiorcze – wyżej zorganizowane i odsyłające – niżej zorganizowane oraz systematycznie zagęszczano sieć szkół 7- klasowych. Pociągnięcia te zbliżyły dzieci wiejskie do pełnej szkoły siedmioletniej i umożliwiły im kontynuowanie nauki w szkołach ponadpodstawowych.

Baza materialna szkół podstawowych w latach 1945 – 1965

Budowę i rozbudowę szkolnictwa podstawowego w powiecie stargardzkim utrudniały zniszczenia wojenne budynków szkolnych (37 %) oraz ich mała kubatura. Większość lokali wiejskich to obiekty jednoizbowe. Liczne budynki były spalone lub zbombardowane, np. w Łęczycy, Starej Dąbrowie, Białej, Ciemniku, Dobrzanach, Stargardzie²⁶. Pozostałe miały podziurawione dachy, uszkodzone mury, powyrywane drzwi, okna, podłogi. We wszystkich brakowało szyb i była uszkodzona lub zniszczona instalacja elektryczna, wodno – kanalizacyjna i centralnego ogrzewania. Jeszcze w listopadzie 1946 r. w 26 szkołach podstawowych (50 %) nie było czynne oświetlenie elektryczne, tylko w pięciu były szatnie²⁷.

Obok zniszczeń organizację nauczania hamował fakt zajmowania budynków szkolnych przez wojsko i różne urzędy. Jeszcze 2.03.1946 r. dwanaście obiektów było zajętych na inne cele²⁸. W związku z tym Rada Ministrów uchwałą z 18 sierpnia 1945 r., a w ślad za nią zarządzenia Ministra Oświaty i Ministra Administracji zobowiązały władze okręgowe i obwodowe do rewindykacji wspomnianych obiektów i oddania ich władzom szkolnym.

²⁵ Archiwum Państwowe w Szczecinie, Oddział w Stargardzie. Zespół Akt Prezydium PRN w Stargardzie, Wydział Organizacyjno – Prawny, nr vol. 1115/828.

²⁶ Archiwum Państwowe w Szczecinie, Oddział w Stargardzie. Zespół Akt Powiatowej Rady Narodowej w Stargardzie, nr vol. 30.

²⁷ Archiwum Urzędu Miasta i Powiatu w Stargardzie, Wydział Oświaty i Wychowania oraz Kultury. Teczka z aktami różnymi z lat 1947 – 1951.

²⁸ M. Pietrusiewicz, *Szkolnictwo podstawowe w województwie szczecińskim w latach 1945-1961*, Poznań 1972, s. 15.

Zgodnie z powyższymi zaleceniami administracja lokalna przystąpiła do przejmowania placówek szkolnych zajętych przez wojsko lub instytucje czy osoby prywatne i przekazywania ich władzom oświatowym. Z przekazywaniem niektórych obiektów były duże trudności.

Pomimo trudności organizacja szkół rozwijała się. Było to możliwe dzięki inicjatywie i ofiarności nauczycieli i społeczeństwa. Najniezbędniejsze remonty warunkujące otwarcie szkół w pierwszym okresie (maj – lipiec 1945 r.) wykonano rękoma wielu nauczycieli, rodziców, młodzieży. Inspektor Szkolny w Stargardzie w swoim sprawozdaniu z 1.09.1945 r. pisał o adaptacji wielu budynków na cele szkolne przy pomocy rodziców.

Uruchomiane szkoły polskie miały bardzo niski standard, o czym świadczą niżej podane przykłady.

Pierwsza zorganizowana szkoła polska w Stargardzie zajęła najmniej zniszczony budynek przy ul. Staszica 1. Mimo tego nauczanie odbywało się w izbach bez szyb w oknach. Budynek nie był ogrzewany. W dniu 1.09.1945 r. szkoła została przeniesiona do budynku przy ul. Popiela 1²⁹. Podobne warunki były w innych szkołach, np. w Dobrzanach, Suchaniu, Chociwlu.

Nasilenie akcji przekazywania licznych obiektów dla potrzeb szkół oraz remontowania budynków szkolnych miało miejsce w roku szkolnym 1947/1948. Świadczą o tym liczne kosztorysy remontów, wzrost wydatków na remonty budynków szkolnych oraz przeprowadzona w skali powiatu inwentaryzacja obiektów szkolnych³⁰.

W 1949 r. rozpoczęto proces zagęszczania sieci szkolnej szkołami 7 – klasowymi. Pojawił się wtedy nowy problem. Budynki szkół poniemieckich z jedną, a nawet dwiema izbami lekcyjnymi nie wystarczały dla potrzeb szkół 7 – klasowych. Problem ten postanowiono rozwiązać przede wszystkim kosztem likwidacji mieszkań nauczycielskich znajdujących się w budynkach szkolnych. Mieszkania nauczycielskie zamieniono na izby lekcyjne m.in. w Dzwonowie, Gogolewie, Parlinie, Żarowie, Strachocinie³¹.

Drugą formą uzyskiwania izb lekcyjnych była adaptacja budynków obcych dla potrzeb szkół. Adaptację taką przeprowadzono w Suchaniu, Chociwlu, Marianowie, Grzędzicach, Krzywnicy, Linówku, Niedźwiedziu, Małkocinie, Stargardzie i innych miejscowościach. W latach 1960 – 1965 na adaptację przeznaczono 1 620 000 zł³².

Wyżej wymienione formy pozyskiwania izb lekcyjnych nie zaspakajały potrzeb. Dlatego konieczna była budowa nowych lub rozbudowa istniejących szkół. W latach 1955 – 1965 wybudowano kosztem 35.797.500 zł dwanaście nowych szkół, m.in.

²⁹ Archiwum Szkoły Podstawowej nr 1 w Stargardzie. Kronika szkolna.

³⁰ Archiwum Państwowe w Szczecinie, Oddział w Stargardzie. Akta Obwodowego Inspektoratu Szkolnego w Stargardzie, nr vol. 1 i 5.

³¹ Archiwum Państwowe w Szczecinie, Oddział w Stargardzie. Zespół Akt Powiatowej Rady Narodowej s Stargardzie, Wydział Organizacyjny, nr vol. 487.

³² Archiwum Urzędu Miasta i Powiatu w Stargardzie. Akta Komisji Oświaty Prezydium PRN,teczka 1/9/14.

w Stargardzie szkołę nr 4 (1956 r.), w Starej Dąbrowie (1960 r.), w Dobrzanach (1961 r.), w Ińsku (1960 r.), szkoły tysiąclecia w Kani (1960 r.) i w Stargardzie nr 6 (1961 r.). W ramach czynu społecznego wybudowano nowe szkoły w Granicy i Strumianach oraz rozbudowano szkoły w Kunowie i Brudzewicach ³³.

Na inwestycje, remonty kapitalne i bieżące oraz wyposażenie szkół każdego roku wydatkowano ogromne sumy. Realizację budżetu w tym zakresie ilustruje tabela - aneks nr 3.

Z tabeli wynika, że sumy przeznaczane ze skarbu państwa na inwestycje, remonty i wyposażenie szkół wzrastały. Zmniejszenie kwot na początku lat pięćdziesiątych wynika z reformy walutowej oraz uzależnienia wysokości dotacji na cele szkolne od wysokości zebranych podatków od rolników. Natomiast wysokie sumy przeznaczane na bazę materialną szkół w latach sześćdziesiątych mają swoje uzasadnienie we wzroście liczby uczniów, zagęszczeniu sieci szkół 7 – klasowych oraz przygotowaniu szkolnej bazy lokalowej do potrzeb zreformowanej 8 – letniej szkoły podstawowej.

Pomimo poważnego wsparcia finansowego ze skarbu państwa i prac społecznych zapotrzebowanie na izby lekcyjne wzrastało szybciej niż było zaspakajane. Stąd duże obciążenie izb lekcyjnych oddziałami i uczniami, co ilustruje tabela – aneks nr 4.

Analizując tabelę stwierdzić należy, że w pierwszych latach powojennych obciążenie izb lekcyjnych było większe niż pod koniec lat czterdziestych. Wiązało to się z rzadką siecią szkół. Na przelomie lat czterdziestych i pięćdziesiątych nastąpił ponowny wzrost obciążenia sal szkolnych uczniami i oddziałami. Punkt kulminacyjny przypadł na rok szkolny 1961/62 i spowodowany był wyżem demograficznym. Wzrost liczby uczniów był niewspółmierny do liczby izb. W latach sześćdziesiątych przyrost ludności w omawianym powiecie zmniejszył się, a to z kolei wpłynęło na pewne odciążenie lokali szkolnych.

Nadmierne obciążenie lokali szkolnych zmuszało do prowadzenia zajęć szkolnych na zmiany. W ciągu analizowanego dwudziestolecia nie zdołano zlikwidować nauki w szkołach na dwie, a nawet trzy zmiany.

W czasie działań wojennych zniszczeniu uległo także wyposażenie szkół (sprzęt szkolny i pomoce naukowe). Część ocalałego sprzętu trafiła do innych obiektów lub leżała porozrzucana w lasach i na polach. Prace w zakresie wyposażania szkół zaczynano więc od podstaw. Część ocalałego sprzętu udało się odzyskać. Mimo tego nauczanie w pierwszych latach po wojnie odbywało się w bardzo prymitywnych warunkach i prawie werbalnie. Czytamy o tym w licznych dokumentach archiwalnych, kronikach szkolnych i we wspomnieniach nauczycieli.

Ciężką sytuację w powiecie stargardzkim potwierdzają dane statystyczne zawarte w zestawieniu powiatowym według stanu z 5.11.1946 r. Z zestawienia tego wynika, że w powiecie brakowało: 37 tablic (50 %), 512 ławek (24 %), 52 stoły (75 %) dla nauczycieli. Jeszcze gorzej przedstawiało się wyposażenie w pomoce naukowe, gdyż

³³ Księgi inwentarzowe nowo wybudowanych szkół w powiecie stargardzkim.

nie było w powiecie ani jednej pracowni biologicznej, fizyko – chemicznej i zajęć praktyczno – technicznych, w których nauczyciel mógłby prowadzić zajęcia metodą ćwiczeń³⁴.

Trudna sytuacja szkół nie oznacza, że robiono mało. Budżet resortu oświaty na wyposażenie szkół podstawowych był wprawdzie skromny (zob. tabela nr 3), lecz dochodziła do tego inicjatywa nauczycieli, którzy wiele pomocy wykonali sami. Wyposażano też szkoły za pieniądze uzyskane z samowolnego opodatkowania się rodziców lub z imprez szkolnych. Kupowano podstawowe pomoce naukowe i meble szkolne.

Ważną, a zarazem atrakcyjną pomocą naukową był radioodbiornik. Do grudnia 1950 r. wszystkie szkoły w powiecie otrzymały radioodbiorniki; korzystało z nich 50 placówek. Reszta, tj. 13 oczekiwała na połączenie z siecią elektryczną³⁵. Od 1951 r. do 1960 r. szkoły podstawowe były zaopatrywane w sprzęt i pomoce naukowe przez Wydział Oświaty.

W latach 1953 – 1960, w których nastąpił wzrost liczby szkół 7 – klasowych, zwrócono baczniejszą uwagę na zaopatrzenie szkół w pomoce naukowe do fizyki, chemii i biologii. Baza materialna szkół w zakresie wyposażenia w meble i pomoce naukowe poprawiała się. Najpomyślniejszym rokiem w latach pięćdziesiątych był rok 1958, w którym zakupiono m.in. 300 ławek szkolnych, 100 tablic, 75 stołów, 250 krzeseł, 40 regałów bibliotecznych oraz wiele innych pomocy naukowych dla klas V – VII. Według wypowiedzi Inspektora Szkolnego potrzeby szkół były zaspakajane w stopniu dostatecznym³⁶.

W 1961 r. na 89 szkół podstawowych 10 z nich posiadało pełne wyposażenie w pomoce naukowe, 48 szkół w granicach od 50 % do 75 %, a 31 placówek poniżej 50 % wg „zaopatrzenia minimum” ustalonego przez Ministerstwo Oświaty.

Poważny wpływ na polepszenie warunków nauczania oraz osiąganie wyższych wyników nauczania mają sale specjalne: sale gimnastyczne i pracownie przedmiotowe. Początkowo sal specjalnych było mało. W miarę wzrostu nakładów na wyposażenie szkół i liczby izb lekcyjnych niektóre z nich przystosowano do nauczania m.in. fizyki, chemii, biologii. W nowo budowanych szkołach planowano także sale gimnastyczne.

Szczególnie intensywny rozwój pracowni przedmiotowych w powiecie miał miejsce w latach sześćdziesiątych. Wiązało się to z przygotowaniem szkół do wprowadzenia w życie 8 – klasowej szkoły podstawowej, a także ze zwiększonymi nakładami na wyposażenie placówek szkolnych. W latach 1962 – 1965 było 79 sal specjalnych, z tego 46 w miastach, a 33 na wsi³⁷. Z ogólnej liczby na pracownie zajęć

³⁴ Archiwum Państwowe w Szczecinie, Oddział w Stargardzie. Akta Obwodowego Inspektoratu Szkolnego w Stargardzie, nr vol. 3.

³⁵ Archiwum Państwowe w Szczecinie, Oddział w Stargardzie. Zespół Akt Prezydium PRN w Stargardzie, nr vol. 3 oraz 222/II i 403/II.

³⁶ Tamże, nr vol. 1260,60, 1107, 1115, 463/44.

³⁷ Państwowy Inspektorat Statystyczny w Stargardzie. Rocznik statystyczny powiatu Stargard Szczeciński 1971. Stargard 1971. Rok II, s. 199.

praktyczno – technicznych przypadają 43 sale, na pracownie fizyko – chemiczne 13, na pracownie biologiczne – 9; pozostałe 14 to sale gimnastyczne³⁸.

W okresie wzmożonej organizacji pracowni przedmiotowych zastosowano politykę kompleksowego wyposażania szkół. Prawie wszystkie środki finansowe co roku grupowano w kilku szkołach, przeznaczając je na całkowite wyposażenie pracowni w tych szkołach. Tam, gdzie warunki lokalowe nie pozwalały na organizowanie pracowni, tworzone klasopracownie, których w 1965 r. było na analizowanym obszarze ponad 90³⁹. W 1965 r. każda szkoła 8 – klasowa posiadała już jedną lub więcej sal specjalnych. Wzrost ilościowy sal specjalnych ilustruje wykres nr 2.

Najważniejszym mankamentem pierwszych lat po wojnie był brak polskiej książki. Szkoły były pozbawione podręczników i księgozbiorów w języku polskim. Brakowało placówek sprzedających książki. Zainicjowana przez Ministerstwo Oświaty akcja zbiórki ocalałych podręczników nie dała dużych efektów. Najczęściej podręcznikami dysponowali nauczyciele i to w ilości niewystarczającej. Dlatego też trzeba było szukać środków zastępczych. Niektórzy nauczyciele szkół miejskich przepisywali fragmenty podręczników na maszynach. W szkołach wiejskich dzieci najczęściej uczyły się tekstów przepisanych z tablicy lub po prostu tyle, ile zapamiętały na lekcji. Zarówno nauczyciele, jak i uczniowie, z powodu braku zeszytów i papieru pisali na odwrocie poniemieckich druków. Niektórzy nauczyciele wykorzystywali teksty z przedwojennych czasopism, które przywieźli ze sobą⁴⁰. Wielu kierowników szkół nawiązało bezpośredni kontakt z Państwowymi Zakładami Wydawnictw Szkolnych w Bydgoszczy, Poznaniu i Warszawie w sprawie zakupu podręczników, broszur i książek dla młodzieży⁴¹.

Szkoły podjęły trud organizowania bibliotek szkolnych. Pracę zaczynało od kompletowania pojedynczych egzemplarzy przywiezionych przez osadników, głównie nauczycieli. Tworzenie bibliotek odbywało się równoległe z budową szkolnictwa podstawowego. W roku szkolnym 1945/46 powstało 10 bibliotek ze zbiorem 481 woluminów. Praca została zintensyfikowana po utworzeniu przy Inspektoracie Szkolnym Referatu Biblioteki Powiatowej, który m.in. zajmował się organizacją bibliotek szkolnych. W czerwcu 1947 r. na terenie powiatu działało już 16 bibliotek szkolnych, w których znajdowało się 625 woluminów⁴².

Stopniowo liczba bibliotek zwiększała się dzięki uruchomieniu wydawnictw i zaspakajaniu potrzeb rynkowych. Biblioteki szkolne prowadzili nauczyciele.

³⁸ *Stan przygotowań do reformy szkolnictwa podstawowego w powiecie stargardzkim*. Biuletyn Wydziału Oświaty PPRN w Stargardzie z czerwca 1966, s. 26 (maszynopis).

³⁹ *Stan...*op.cit., s. 49.

⁴⁰ Według relacji nauczycielek Urszuli Penierowej i Wandy Downarowicz spisanych 10.01.1975 r.

⁴¹ Archiwum zakładowe szkół podstawowych w Stargardzie i Dobrzanych. Akta różne.

⁴² Archiwum Państwowe w Szczecinie, Oddział w Stargardzie. Akta Obwodowego Inspektoratu Szkolnego w Stargardzie, nr vol. 30.

Do końca 1965 r. ilość bibliotek szkolnych wzrosła do 89 (były we wszystkich szkołach podstawowych) i dysponowały one 136 170 woluminami. Z ogólnej liczby 14 działało w szkołach miejskich, a 74 w szkołach wiejskich ⁴³.

Powstanie i rozwój bibliotek szkolnych w latach 1945 – 1965 ilustruje wykres nr 3 ⁴⁴.

Z powyższego wykresu wynika, że zarówno liczba bibliotek szkolnych i ich księgozbiory systematycznie wzrastały. Szczególnie dużo bibliotek powstało w latach pięćdziesiątych. W latach sześćdziesiątych liczba bibliotek ustabilizowała się, ale powiększały się ich księgozbiory, m.in. pod kątem potrzeb szkoły 8 – klasowej.

Poza bibliotekami szkolnymi na terenie powiatu działała od 1946 r. Powiatowa Biblioteka Pedagogiczna.

Reasumując rozważania na temat bazy materialnej szkolnictwa podstawowego w powiecie stargardzkim należy stwierdzić, że baza ta, pomimo poważnych trudności, rozwijała się. W analizowanym okresie wzrosła liczba szkół z 26 do 87. Wyremontowano i zmodernizowano wszystkie obiekty szkolne, adaptowano dla potrzeb szkolnych wiele budynków, wybudowano 14 nowych szkół, w tym dwie Szkoły Tysiąclecia, rozpoczęto budowę dalszych 4 szkół. Podniósł się poważnie standard lokali szkolnych i ich otoczenia. Wzrosła także ilość izb lekcyjnych z 40 do 366. Zmniejszyła się liczba uczniów na oddział z 44 w 1956 r. do 39 w 1965 r. oraz na 1 izbę lekcyjną z 57,8 w 1945 r. do 44 w 1965 r.

Niemal od podstaw wyposażono szkoły w nowy sprzęt, polskie książki i pomoce naukowe, przystosowane do realizacji nowych programów nauczania. Zorganizowano i wyposażono wiele sal specjalnych, których liczba wzrosła z 25 w 1947 r. do 79 w 1965 r. Dzięki rozwojowi szkół wzrósł procent uczniów pełnych szkół 7 – klasowych, który w 1965 r. wynosił 89,8 % wobec 48 % przed wojną.

Pomimo sukcesów w rozwoju bazy materialnej szkół, warunki lokalowe placówek oświatowych w całym 20 – leciu były trudne. Uwarunkowane to było większą progresją liczby uczniów od wzrostu ilości izb lekcyjnych. Nauka, w wielu szkołach, odbywała się na dwie zmiany, a w miastach częściowo na trzy zmiany. Wskaźnik zmianowości wynosił 1,74.

Kadra nauczycielska szkół podstawowych powiatu stargardzkiego w latach 1945 – 1965

Przed nauczycielami powiatu stargardzkiego, jak i całego Pomorza Zachodniego, poza zadaniami wynikającymi z ówczesnej sytuacji społeczno - politycznej kraju,

⁴³ Rocznik statystyczny powiatu Stargard Szczeciński, Stargard Szczeciński 1971 r. Rok II, s. 221 – 222.

⁴⁴ Wykres sporządzono na podstawie danych zawartych w Archiwum Państwowym w Szczecinie, Oddział w Stargardzie. Akta Obwodowego Inspektoratu Szkolnego w Stargardzie, nr vol. 2,3,8; Zespołu Akt Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Stargardzie, nr vol. 30, 736,6, 700/26, 684/10, 699,25; Rocznika statystycznego powiatu Stargard Szczeciński, Stargard Szczeciński 1971 r. Rok II, s. 221-222.

stanęło dodatkowe zadanie – możliwie szybkie zespolenie Pomorza Zachodniego z resztą kraju w jeden organizm narodowy i państwowy.

Nauczyciele z zapałem zabrali się do realizacji postawionych przed nimi zadań. Nowo organizowane szkoły wytwarzały patriotyczną atmosferę wśród osiedleńców i ich dzieci. Szkoła polska stała się ważnym czynnikiem integracji społecznej, tu bowiem skupiły się wspólne interesy i wspólne było podobieństwo sytuacji życiowej członków danej wsi, osiedla, miasteczka.

Warunki materialne pracy nauczyciela były ciężkie, gdyż prócz zniszczeń, jakim uległy szkoły, brak było mieszkań, opału, żywności, zarobki były bardzo niskie. To wszystko sprawiało, że wielu nauczycieli odeszło z zawodu, obejmując lepiej płatne posady.

Do najważniejszych trudności należały braki w aprowizacji. Przydziały UNR, pobierane dla nauczycieli w Gdańsku, nie zawsze docierały w odpowiedniej ilości do powiatu stargardzkiego, dlatego nauczyciele sami musieli starać się indywidualnie o żywność. Było to trudne, zwłaszcza w miastach, wobec braku produktów żywnościowych w sklepach. Na wsi produktów żywnościowych nauczycielom dostarczali miejscowi rolnicy. Podobne trudności mieli nauczyciele z zaopatrzeniem w odzież, materiały tekstylne i obuwie.

Kolejną bolączką nauczycieli był brak mieszkań. W Stargardzie przydziały mieszkań dla nauczycieli były małe, wielu nauczycieli musiało mieszkać „kątem” u innych. Podobna sytuacja była na wsi, zwłaszcza po adaptacji nauczycielskich mieszkań, znajdujących się w szkołach, na izby lekcyjne. Większość nauczycieli mieszkała u gospodarzy, nie mając warunków do przygotowania się do lekcji. Problem mieszkań dla nauczycieli nie został rozwiązany do 1965 r.

Do ww. trudności dochodziły jeszcze bardzo niskie płace dla nauczycieli. Przez całe 20 – lecie były one niższe od przeciętnych miesięcznych wynagrodzeń pracowników w gospodarce uspołecznionej.

Trudna sytuacja materialna nauczycieli, brak podręczników i programów nauczania, brak opału, komunikacji, odpowiednich budynków szkolnych – wszystko to rzutowało na wyniki nauczania.

Pierwsi nauczyciele do powiatu stargardzkiego przybywali wraz z osadnikami z różnych stron Polski. Wykaz nauczycieli – pionierów według stanu na koniec roku 1945 zawiera tabela - aneks nr 5.

Z zestawienia wynika, że kadra ta różnymi drogami docierała do powiatu stargardzkiego. Na ogólną liczbę 42 nauczycieli – 14 przybyło z terenów zabużańskich, 9 z niemieckiej niewoli lub robót przymusowych w Niemczech, pozostali z województw Polski centralnej.

Byli to nauczyciele, którzy zdobyli kwalifikacje i pracowali w szkołach w okresie

⁴⁵ Archiwum Państwowe w Szczecinie, Oddział w Stargardzie, Akta Obwodowego Inspektoratu Szkolnego w Stargardzie, nr vol. 3, 5.

międzywojennym. Z ogólnej liczby 42 nauczycieli wyjechało lub porzuciło pracę w zawodzie aż 21 osób, a więc ponad 50 %.

Ilość kadry w 1945 r. nie wystarczała do zaspokojenia potrzeb. Nauczycieli, a zwłaszcza kwalifikowanych, brakowało przez cały okres analizowanego 20 – lecia, np. w roku szkolnym 1946/47 brakowało w powiecie 20 nauczycieli, w tym aż 10 potrzebnych do uruchomienia nowych szkół⁴⁵.

Wielu nauczycieli ze Stargardu, po uzyskaniu odpowiednich kwalifikacji, nawet bez wyższego wykształcenia, przechodziło do pracy w szkolnictwie ponadpodstawowym, pogłębiając deficyt kadrowy w szkolnictwie podstawowym.

Inspektor Szkolny początkowo przyjmował do pracy tylko nauczycieli kwalifikowanych, później także i takich, którzy mieli ukończoną szkołę średnią i wyrażali chęć uzyskania kwalifikacji pedagogicznych.

Od 1946 r. przyjmowano do pracy nie tylko osoby z niepełnym wykształceniem średnim, ale nawet absolwentów szkół siedmioklasowych, po uprzednim przeszkoleniu ich na kursach wprowadzających do zawodu. Dla kandydatów do zawodu nauczycielskiego zorganizowano w 1946 r. w Stargardzie i Szczecinie 6 – miesięczne kursy pedagogiczne.

W czerwcu 1947 r. na terenie powiatu pracowało w 46 szkołach 108 nauczycieli. Była to liczba ustalona przez Kuratorium, ale niewystarczająca w stosunku do potrzeb. Wraz ze wzrostem ogólnej liczby nauczycieli wzrastała także liczba nauczycieli niekwalifikowanych. Liczba ta wzrastała do 1952 r. Potem stopniowo malała.

Stan zatrudnienia kwalifikowanych i niekwalifikowanych nauczycieli szkół podstawowych w poszczególnych latach w powiecie stargardzkim, wraz ze wskaźnikiem procentowym nauczycieli niekwalifikowanych dla powiatu, województwa i kraju obrazuje tabela - aneks nr 6.

Z tabeli wynika, że procent nauczycieli niekwalifikowanych w analizowanym powiecie był przez cały okres niższy niż w województwie szczecińskim. W skali krajowej natomiast procent nauczycieli niekwalifikowanych przez wiele lat był niższy niż w powiecie stargardzkim. Pod koniec rozpatrywanego okresu wskaźnik ten w powiecie stargardzkim szybko zmniejszył się i w 1965 r. był niższy zarówno od wskaźnika wojewódzkiego, jak i krajowego.

Zmniejszenie się liczby nauczycieli niekwalifikowanych nastąpiło dzięki silnemu rozwinięciu różnych form dokształcania osób czynnych zawodowo oraz sukcesywnemu napływowi nauczycieli z pełnymi kwalifikacjami.

Nauczyciele nieposiadający średniego wykształcenia zdobywali pełne kwalifikacje bez odrywania się od pracy w Rejonowych Komisjach Kształcenia Nauczycieli przy Liceach Pedagogicznych w Szczecinie, Myśliborzu i Kamieniu. Nauczyciele z wykształceniem średnim, ale nie pedagogicznym uzupełniali kwalifikacje na Zaocznych Państwowych Kursach Nauczycielskich oraz w Korespondencyjnych Liceach Pedagogicznych w Szczecinie i Stargardzie.

Jednocześnie z dokształcaniem nauczycieli niekwalifikowanych zwiększył się napływ kadry kwalifikowanej. W 1949 r. uruchomiono w Stargardzie Liceum

Pedagogiczne. Od 1953 r. absolwenci liceum zaczęli podejmować pracę w powiecie stargardzkim. Przybywali młodzi nauczyciele z nakazami pracy z województw: szczecińskiego, poznańskiego, bydgoskiego, łódzkiego, krakowskiego, a nawet rzeszowskiego.

Napływ kadry kwalifikowanej oraz systematyczne dokształcanie się nauczycieli niekwalifikowanych pozwoliły w okresie 20 - lecia zlikwidować problem sił niekwalifikowanych w szkolnictwie podstawowym powiatu stargardzkiego.

Odrębny problem stanowiło dokształcanie nauczycieli kwalifikowanych w zakresie Studium Nauczycielskiego (SN) i pełnych studiów wyższych.

W 1954 r. zaczęto tworzyć w Polsce 2 – letnie studia nauczycielskie na podbudowie szkoły średniej. Jednocześnie przy studiach nauczycielskich uruchamiano 3 – letnie zaoczne studia nauczycielskie. Umożliwiły one nauczycielom zdobywanie dodatkowego wykształcenia.

W województwie szczecińskim istniały trzy placówki kształcenia zaocznego. Dwie w Szczecinie, a jedna w latach 1962 – 1966 w Stargardzie (Zaoczne Studium Nauczycielskie), które dało powiatowi 37 absolwentów z dodatkowymi kwalifikacjami, głównie specjalistów nauczania początkowego i wychowania fizycznego z biologią⁴⁶. Nauczyciele powiatu stargardzkiego zdawali także egzaminy uproszczone w zakresie SN oraz kończyli zaoczne studia wyższe.

Stan kadry z dodatkowymi kwalifikacjami w dniu 1.06.1961 r. ilustruje tabela – aneks nr 7.

Z tabeli wynika, że w sumie dodatkowe kwalifikacje posiadały 53 osoby, co stanowiło 12 % ogółu nauczycieli, a dokształcało się 18 nauczycieli. W tym czasie wskaźnik wojewódzki wynosił 20 %, a krajowy około 23 %.

Ogłoszenie w 1961 r. postanowień dotyczących reformy szkolnictwa oraz w związku z tym określenie wymaganych kwalifikacji od nauczycieli uczących w klasach V – VIII na poziomie SN wzmogło zainteresowanie czynnych nauczycieli studiami zaocznymi.

W 1965 r. na 496 nauczycieli pracujących w szkolnictwie podstawowym – 160 posiadało już dodatkowe kwalifikacje, co stanowiło 32,0 % wszystkich nauczycieli⁴⁷. Ponadto 99 nauczycieli dokształcało się na wyższych uczelniach lub w studiach nauczycielskich (stanowili oni 19,9 %). Ogółem studiowało lub posiadało dodatkowe kwalifikacje 259 nauczycieli, czyli 52,2 % zatrudnionych.

Kadra, która zgodnie z założeniami reformy posiadała dodatkowe kwalifikacje, była nierównomiernie rozmieszczona. Większość nauczycieli skupiona była w Stargardzie. Szkoły stargardzkie były w pełni przygotowane do podjęcia reformy szkolnej. Natomiast wieś odczuwała dotkliwe braki nauczycieli – specjalistów.

⁴⁶ Urząd Miasta i Powiatu. Akta personalne Wydziału Oświaty.

⁴⁷ *Stan przygotowań...* op. cit., s. 18.

Niekorzystna dla szkół wiejskich sytuacja kadrowa wynikała z niechęci do podejmowania pracy w tych ośrodkach przez absolwentów SN i szkół wyższych oraz z mniejszego dążenia do zdobywania kwalifikacji przez nauczycieli czynnych. O napływie kadry z dodatkowymi kwalifikacjami do ośrodków wiejskich decydowały sprawy bytowe.

W 1965 r. na 51 szkół 8 – klasowych w powiecie 17 nie miało specjalisty do języka polskiego, 20 do matematyki, 25 do zajęć praktyczno – technicznych, a 6 szkół nie posiadało w ogóle specjalistów do tych przedmiotów. Natomiast szkół, które posiadały wszystkich specjalistów było w powiecie tylko 16⁴⁸.

W 1950 r. zorganizowano Powiatowy Ośrodek Doskonalenia Kadr Oświatowych (PODKO). Organizacyjnie podzielony on był na sekcje przedmiotowe. Na czele sekcji stał instruktor - doświadczony nauczyciel, specjalizujący się w nauczaniu danego przedmiotu. Działalność w sekcjach polegała na przekazywaniu wzajemnych doświadczeń. Instruktorzy kontaktowali się z nauczycielami, odwiedzając ich w szkołach na zajęciach lekcyjnych oraz na konferencjach okresowych organizowanych w Stargardzie. PODKO działał do 1956 r.

W 1960 r. pracę nad doskonaleniem pedagogów przejął Powiatowy Ośrodek Metodyczny w Stargardzie. Ośrodek organizował takie same metody pracy jak jego poprzednik. Do form starych doszły nowe, np. organizowanie konkursów na najlepiej urządzonej pracownię, organizowanie lekcji koleżeńskich, akcja pisania odczytów pedagogicznych.

Odrębną formę doskonalenia prowadził Związek Nauczycielstwa Polskiego (ZNP) poprzez konferencje rejonowe oraz Powiatowa Biblioteka Pedagogiczna w Stargardzie.

Niekorzystnym zjawiskiem dla procesu dydaktyczno – wychowawczego była zbyt duża feminizacja zawodu nauczycielskiego. W 1945 r. ilość kobiet wynosiła ok. 50 % ogółu kadry, a w 1965 r. już 75,5 %.

Konsekwencją wzrostu ilościowego szkół i nauczycieli w powiecie było zmniejszenie liczby uczniów na jednego nauczyciela. Zjawisko to ilustruje tabela – aneks nr 8 oraz wykres nr 4.

Z tabeli i wykresu wynika, że liczba uczniów na jednego nauczyciela w analizowanym okresie wciąż malała. Minimalny, przejściowy wzrost w 1960 r. uwarunkowany był intensywnym rozwojem szkolnictwa podstawowego. Uderza także znaczna różnica w ilości uczniów na jednego nauczyciela między miastem a wsią. W latach czterdziestych nauczyciele wiejscy byli bardziej obciążeni niż w mieście. Począwszy od lat pięćdziesiątych do końca analizowanego okresu bardziej obciążeni byli nauczyciele szkół miejskich.

⁴⁸ *Stan przygotowań...*op. cit., s. 20.

Dodać należy, że nauczyciele prezentowanego powiatu poza pracą dydaktyczno – wychowawczą w szkole udzielali się także społecznie. Prowadzili liczne kursy dla dorosłych, m.in. dla 2 500 analfabetów, organizowali zespoły czytelnicze i artystyczne, prowadzili biblioteki gminne i świetlice gromadzkie. Wielu nauczycieli – społeczników działało w organizacjach młodzieżowych i partiach politycznych.

Podsumowując rozważania na temat kwalifikacji kadry nauczycielskiej w powiecie stargardzkim należy stwierdzić, że w pierwszych latach powojennych problemem zasadniczym był brak kadry kwalifikowanej (ponad 50 % nauczycieli niekwalifikowanych w latach 1951 – 1952). W latach następnych procent nauczycieli niekwalifikowanych malał. W 1965 r. było ich tylko 1,2 %. W latach sześćdziesiątych problemem zasadniczym było kształcenie kadry nauczycielskiej na poziomie SN lub wyższym.

Realizacja powszechnego nauczania i wyniki nauczania szkół podstawowych

Skutkiem wojny była prawie sześcioletnia przerwa w nauczaniu znacznej części dzieci i młodzieży. Wiele dzieci, które przerwały naukę w 1939 r. w ogóle już nie wróciło do szkoły, powiększając grono analfabetów.

Dla urzeczywistnienia zasady powszechnego nauczania wprowadzono obowiązek szkolny dla roczników 1932 – 1938, a ponadto przedłużono czas obowiązku szkolnego do lat ośmiu tym uczniom, którzy przez ten dodatkowy rok ukończą klasę siódmą lub ósmą⁴⁹.

W powiecie stargardzkim, gdzie szkolnictwo podstawowe budowano od podstaw, oraz posiadającym młodzież szkolną o bardzo zróżnicowanym poziomie, realizacja powszechności nauczania nie była łatwa. Zróżnicowanie intelektualne młodzieży wynikało z dużej rozpiętości wieku między dziećmi oraz z ich zróżnicowania regionalnego i socjalnego.

W pierwszym okresie realizacji zasady powszechnego nauczania (1945 – 1956 – do wydania dekretu z dnia 23 marca 1956 r. o obowiązku szkolnym) pewna liczba młodzieży nie uczęszczała do szkoły z przyczyn obiektywnych lub subiektywnych. Część z niej nie miała warunków do kontynuowania nauki po ukończeniu klasy IV w pełnych szkołach 7 – klasowych z uwagi na rzadką sieć tych szkół w terenie.

26.10.1949 r. na ogólną liczbę 5327 dzieci obowiązku szkolnego nie spełniały 73 osoby⁵⁰ (1,4 % ogółu dzieci) z tego 12 z powodu choroby, 19 z powodu niedorozwoju umysłowego i 42 z braku etatów nauczycielskich.

Stale doskonalona sieć szkolna w powiecie zmniejszyła liczbę dzieci

⁴⁹ Dziennik Urzędowy Ministra Oświaty nr 2 z 1945 r., poz. 62.

⁵⁰ Archiwum Państwowe w Szczecinie, Oddział w Stargardzie. Zespół Akt Powiatowej Rady Narodowej w Stargardzie, nr vol. 3.

nieuczęszczających do szkoły; nie rozwiązano jednak definitywnie tego problemu. Sytuację tę obrazuje tabela – aneks nr 9.

Z tabeli tej dowiadujemy się, że największy procent dzieci w wieku obowiązku szkolnego pozostawał poza murami szkolnymi w latach czterdziestych, głównie z powodu braku szkół i nauczycieli w zaludnionych miejscowościach i słabego uświadomienia rodziców niedoceniających wykształcenia swoich dzieci. W pierwszej połowie lat pięćdziesiątych ilość dzieci niespełniających obowiązku szkolnego była znikoma, lecz dane te wydają się być nieadekwatne, o czym świadczyłby fakt wzrostu liczby dzieci nieuczęszczających do szkoły w drugiej połowie lat pięćdziesiątych. Liczba ta wzrastała, mimo wydania dekretu o obowiązku szkolnym w marcu 1956 r., przedłużającego obowiązek szkolny o 2 lata, tj. do ukończenia 16 roku życia dla tych uczniów, którzy nie ukończyli szkoły podstawowej w przepisowym czasie i nakładających kary na rodziców nieposyłających dzieci do szkoły. Przyczyną zwiększenia się liczby dzieci niespełniających obowiązku szkolnego było także wspomniane przedłużenie nauki w szkole podstawowej, gdyż dzieci w wieku 14 – 16 lat niechętnie uczęszczały do szkoły oraz nawrót, po 1956 r., do gospodarki indywidualnej na wsi. Rodzice zatrudniali starsze dzieci do pracy w gospodarstwie rolnym. Niektórzy mieszkańcy wsi uważali, że dzieciom wystarczy tylko umiejętność czytania i pisania. Stąd też szkoła wiejska borykała się w latach 1945 – 1965 z trudnościami, by zapewnić właściwą frekwencję w szkole.

Władze szkolne mocno akcentowały potrzebę wyegzekwowania obowiązku szkolnego wobec rodziców, którzy nie posyłali dzieci do szkoły. Współdziałały z nimi w tym zakresie władze oświatowe rad narodowych wszystkich szczebli⁵¹. Efekty pracy tych komisji były mierne. Art. 10 wspomnianego dekretu z dnia 23 marca 1956 r. przewidywał sankcje karne dla opiekunów uchylających się od obowiązku regularnego posyłania dzieci do szkoły.

Początkowo obowiązek egzekwowania przepisów ww. dekretu spoczywał na prezydiach miejskich i gromadzkich rad narodowych. Kolegia orzekające przy tych prezydiach nie zawsze wywiązywały się z ciężących na nich obowiązkach. Od 1956 r. karaniem opornych rodziców zajmowało się Kolegium Orzekające przy Prezydium PRN w Stargardzie i na wniosek Wydziału Oświaty ukarało w 1959 r. 68 rodziców, w 1960 – 16, a w 1961 r. – 8.

W realizacji zasady powszechnego nauczania organizowano dla uczniów ze starszych roczników, którym wojna uniemożliwiła ukończenie szkoły podstawowej, klasy przyśpieszone, półroczne. W 1947 r. oddziały przyśpieszone – według oświadczenia Inspektora Szkolnego – istniały we wszystkich szkołach podstawowych⁵².

⁵¹ Dziennik Urzędowy Ministra Oświaty z 1946 r., nr 11.

⁵² Archiwum Państwowe w Szczecinie, Oddział w Stargardzie. Zespół Akt Powiatowej Rady Narodowej w Stargardzie, nr vol. 30.

W powiecie stargardzkim prawie wszyscy uczniowie mieli stworzone warunki do pobierania nauki w szkołach 7 – klasowych, lecz nie świadczyło to o realizacji powszechności kształcenia w zakresie programu siedmiu klas. Do 1956 r. tylko 50,0% dzieci w powiecie ukończyło pełną szkołę 7 – klasową. Według danych z 20.09.1956 r. w województwie szczecińskim 56,6 % dzieci z rocznika 1941 ukończyło szkołę podstawową w ciągu 7 lat nauki, a w powiecie stargardzkim 58,1%⁵³.

Ostatecznym efektem pracy dydaktyczno – wychowawczej szkoły są wyniki nauczania determinowane przez następujące czynniki: nauczyciela oraz stosowane przez niego metody nauczania, ucznia, warunki materialne i społeczne, w jakich przebiega praca⁵⁴. Z rozważań przedstawionych w poprzednich rozdziałach wynika, że wszystkie ww. czynniki nie sprzyjały uzyskiwaniu wysokich wyników nauczania. Kadra nauczycielska w większości była niekwalifikowana, nie mogła więc stosować efektywnych metod nauczania. Uczniowie byli w początkowym okresie zróżnicowani pod względem rozwoju intelektualnego i regionalnego. Warunki materialne i społeczne również były niesprzyjające.

Na wyniki nauczania w pierwszych latach powojennych nie zwracano uwagi, gdyż wobec ogromnej ilości zadań stojących przed władzami szkolnymi na Pomorzu Zachodnim, był to problem drugorzędny. Nie należy się więc dziwić, że wyniki nauczania mierzone procentem uczniów promowanych do klasy następnej były niskie. Brak danych za okres pierwszych lat nie pozwala na zobrazowanie wyników nauczania w postaci wykresu statystycznego obejmującego cały powiat. Pewne światło na ten problem rzucają materiały uzyskane z kilku szkół ujęte w tabelę – aneks nr 10.

Z danych zawartych w tabeli wynika, że procent uczniów powtarzających tę samą klasę był duży i średnio wynosił od 20 % do 30 %. Do tego należy dodać pewną liczbę uczniów, którzy odpadli w ciągu roku z różnych powodów.

Pewien obraz na procentowy wskaźnik wyników nauczania w omawianym 20 – leciu dają dane liczbowe ze Szkoły Podstawowej nr 1 w Stargardzie przedstawione na wykresie nr 5.

Wyniki nauczania zaczęły się poprawiać po zainteresowaniu się tą sprawą władz oświatowych. Bliżej wynikami nauczania zajęto się w końcu 1948 r. Dowiadujemy się o tym ze sprawozdań Kuratora Okręgu Szkolnego Szczecińskiego, który w styczniu 1949 r. stwierdził, że: „Poziom naukowy i wychowawczy szkół podstawowych przedstawia się z nie najlepszej strony. Powodem jest z jednej strony brak kwalifikowanych nauczycieli i kierowników, z drugiej zaś strony przeciążenie nauczycielstwa nadmierną liczbą dzieci i pracą poza szkoła, szczególnie w szkołach o dwóch lub jednym nauczycielu”⁵⁵.

⁵³ Tamże, nr vol. 487.

⁵⁴ W. Okoń, *Zarys dydaktyki ogólnej*, Warszawa 1963, s. 220-221.

⁵⁵ Archiwum Państwowe w Szczecinie. Akta Kuratora Okręgu Szczecińskiego Szkolnego,teczka nr 62. Sprawozdanie KOSS 1948/49.

W latach pięćdziesiątych sprawą wyników nauczania zajęły się bliżej wojewódzkie i powiatowe władze szkolne oraz rady narodowe. Zaczęto szukać przyczyn słabych wyników nauczania. Na przykład w 1954 r. o przyczynach słabych wyników nauczania tak pisał w sprawozdaniu Wydział Oświaty Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Szczecinie: „Zbyt niski jeszcze poziom przygotowania naukowego i metodycznego wielu nauczycieli niekwalifikowanych. Niedostateczne czytelnictwo wśród nauczycieli (...). Słabe przygotowanie się do lekcji, brak konspektów (...) oraz słaba kontrola wiadomości uczniów (...). Słaby nadzór wydziałów oświaty rad narodowych. Częstym zjawiskiem jest niewykonanie planów inspekcji i wizytacji szkół przez Kierownika Wydziału Oświaty i kierowników referatów szkół podstawowych”⁵⁶.

Z powyższego wynika, że winę za niskie efekty nauczania ponoszą nauczyciele i powiatowe władze szkolne.

W ślad za władzami wojewódzkimi wynikami nauczania zajęły się władze powiatowe. Wyniki te omawiano na sesjach PRN. Niezależnie od tego Wydział Oświaty dwa razy w roku organizował konferencje kierowników szkół, na których poddawano szczegółowej analizie wyniki nauczania w poszczególnych szkołach. Kierownicy szkół, w których procent uczniów niepromowanych był duży, byli rozliczani i musieli się z tego wytłumaczyć.

Wydział Oświaty Prezydium PRN w Stargardzie w swoich informacjach na temat wyników nauczania składanych na sesjach Prezydium PRN lub konferencjach nauczycielskich podawał konkretne przykłady dobrej i złej pracy poszczególnych szkół i nauczycieli, wymieniając imiennie zarówno tych „dobrych”, jak i tych „źle pracujących”.

Ogólnie przyjmowano, że przyczyną poważnej liczby ocen niedostatecznych było słabe przygotowanie się nauczycieli do lekcji, niewłaściwe metody nauczania, duża płynność kadry nauczycielskiej, słaba frekwencja uczniów na lekcjach, brak ścisłej współpracy z komitetami rodzicielskimi i rodzicami⁵⁷.

Dodać należy, że nie było jednolitego stanowiska w powiecie odnośnie przyczyn złych wyników nauczania. Kierownicy szkół i nauczyciele niepowodzenia uczniów w nauce doszukiwali się przede wszystkim w złych warunkach domowych, słabym rozwoju umysłowym dzieci, w zaniedbaniu przez inne szkoły, słabej frekwencji i nieodpowiedniej bazie materialnej szkół.

Zainteresowanie się efektami pracy dydaktyczno wychowawczej szkół przez władze oświatowe i administracyjne, dopingowanie nauczycieli do intensywniejszej pracy, stwarzanie wciąż lepszych warunków uczniom i nauczycielom do nauki i pracy, uzupełnianie kwalifikacji przez nauczycieli spowodowało powolny wzrost wyników nauczania wyrażony w procentach uczniów promowanych do klasy wyższej w końcu roku szkolnego. Proces ten obrazuje tabela – aneks nr 11.

⁵⁶ Archiwum Państwowe w Szczecinie, Oddział w Stargardzie. Zespół Akt Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Stargardzie, nr vol. 1262/16 a, 298.

⁵⁷ Archiwum Państwowe w Szczecinie, Oddział w Stargardzie. Zespół Akt Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Stargardzie, nr vol. 302/I, 298, 487.

Z załączonego zestawienia wynika, że procent uczniów promowanych w latach pięćdziesiątych był nadal niski i wahał się w granicach od 76,5 % do 87,9 %. Na początku lat pięćdziesiątych, w roku szkolnym 1950/51 wynosił on 87,5 % i był wyższy od wskaźnika z lat następnych, np. w latach 1952/53 i 1954/54 miernik ten wynosił odpowiednio 78,3 % i 76,5 %. Załamanie to wynikało ze zmian w życiu politycznym i gospodarczym naszego kraju, kiedy to wskutek napiętej sytuacji międzynarodowej położono nacisk na obronność kraju, zmniejszając budżet m.in. na oświatę, co niekorzystnie odbiło się na wynikach nauczania.

Po tym przełomie wyniki nauczania systematycznie wzrastały i punkt kulminacyjny osiągnęły w roku szkolnym 1963/64, kiedy to na 15 888 uczniów w powiecie promowano 14 956 osób, tj. 94,2 %. W roku szkolnym 1965/66 nastąpił nieznaczny spadek procentu promowanych. Przez wiele lat procent uczniów promowanych w powiecie był niższy niż w województwie i w kraju. W latach sześćdziesiątych miernik ten w zasadzie zrównał się ze wskaźnikiem wojewódzkim i krajowym.

Z ilością uczniów promowanych wiąże się drugoroczność. Z danych statystycznych wynika, że odsetek uczniów powtarzających klasę na terenie powiatu stargardzkiego był znaczny i stanowił poważny problem finansowy dla władz szkolnych i rodziców.

Kolejnym miernikiem wyników nauczania może być sprawność szkoły, tj. ilość i procent uczniów kończących szkołę w przepisowym czasie. Według danych z 20.09.1956 r. w prezentowanym powiecie tylko 58,1 % dzieci z rocznika 1941 ukończyło szkołę podstawową w ciągu 7 lat nauki. W następnych latach sytuacja na tym odcinku nieco poprawiła się, lecz sprawność szkoły była nadal niska i w roku szkolnym 1964/65 wynosiła ok. 63 %. Najwięcej uczniów w wieku opóźnionym było w klasach starszych, zwłaszcza w siódmej.

Efekty pracy szkoły mierzy się także ilością absolwentów. W powiecie stargardzkim, wraz ze wzrostem ilości uczniów i ilości szkół 7-klasowych, wzrastała liczba absolwentów. Proces ten ilustruje tabela – aneks nr 12.

Z załączonej tabeli wynika, że w analizowanym okresie ukończyło szkoły 7-klasowe 15 539 absolwentów. Jest to liczba znaczna i świadczy o pozytywnych wynikach pracy szkół podstawowych. Ilość młodzieży kończącej klasę siódmą stopniowo wzrastała, do roku 1959 wolniej, a potem szybciej, co było uwarunkowane rozwojem sieci szkół 7 – klasowych i wyżem demograficznym.

W rozdziale niniejszym omówiłem tylko statystyczne, formalne wyniki nauczania. Brak tu merytorycznych wyników nauczania mierzonych różnymi sprawdzianami wiedzy uczniów w poszczególnych szkołach i klasach. Badań takich nie prowadzono wówczas w ogóle lub tylko wycinkowo. A zatem brak jest danych do uogólnień i porównań z wynikami statystycznymi.

Podsumowując rozważania na temat powszechności i wyników nauczania należy stwierdzić, że w zakresie realizacji powszechności nauczania nastąpiła ewidentna poprawa. Złożyło się na to wiele czynników: uruchomienie dostatecznej ilości placówek szkolnych i kursów dla eksternów, zwiększenie liczby kadry pedagogicznej, praca uświadamiająca nauczycieli wśród rodziców, dekret o obowiązku szkolnym

z 1956 r. oraz lepszy nadzór ze strony władz oświatowych. Poza tym dla dzieci kalekich i upośledzonych powiat otrzymał więcej miejsc w zakładach specjalnych, a w 1963 r. w Stargardzie uruchomiono szkołę specjalną, w której w 1965 r. uczyło się 100 dzieci. Powiat stargardzki początkowo uzyskiwał nieco niższe wyniki od przeciętnej wojewódzkiej i krajowej, a w końcowym okresie im dorównywał, co było zasługą władz oświatowych, nauczycieli i całego społeczeństwa ziemi stargardzkiej.

Zakończenie

Zadaniem powyższego opracowania było przedstawienie rozwoju szkolnictwa podstawowego w powiecie stargardzkim w latach 1945 – 1965.

Z rozważań szczegółowych na dany temat można wyciągnąć pewne wnioski i uogólnienia. Życie gospodarczo – społeczne, polityczne i kulturalne w Stargardzie i powiecie rozwijało się wraz z napływem osadników. Napływająca ludność różniła się pochodzeniem terytorialnym, społecznym i kulturalnym. Z upływem czasu, m.in. dzięki właściwej pracy szkoły, tworzyło się jednolite społeczeństwo stargardzkie ze swojszcim pojętym patriotyzmem lokalnym.

Władze oświatowe miały do wykonania trudne zadanie. Częściowo zniszczona i nieprzystosowana do nowej rzeczywistości baza materialna szkół (obiekty poniemieckie to przede wszystkim szkoły jednoklasowe) znacznie utrudniała rozwój sieci pełnych szkół 7-klasowych. Musiano adaptować i rozbudować wiele lokali oraz budować nowe obiekty (14 szkół). Ilość placówek w powiecie wzrosła z 26 w 1945 r. do 87 w 1965 r., w tym 7 – klasowych od zera do 46. W 1965 r. w szkołach pracowało 496 kwalifikowanych nauczycieli i uczyło się w nich 16 120 uczniów. Zwiększyła się liczba dzieci pobierających naukę w szkołach 7 – klasowych do 89,8% ogółu uczniów w 1965 r. wobec 48,0 % przed wojną.

W wyniku odpowiedniej organizacji nauczania wszystkim dzieciom w powiecie stworzono warunki do ukończenia 7 klas. W związku z dużą progresją liczby uczniów, zapotrzebowanie na nowe izby lekcyjne wzrastało szybciej niż możliwości zaspokojenia potrzeb. Spowodowało to znaczne obciążenie izb lekcyjnych (44 uczniów) i większy od przeciętnej krajowej wskaźnik zmianowości – 1,74.

Duże osiągnięcia miał powiat w zakresie wyposażenia szkół w sprzęt i pomoce naukowe. Wymieniono stary poniemiecki sprzęt na nowy, kompletnie wyposażono szkoły nowe i rozbudowane, a wszystkie placówki w polskie pomoce naukowe i książki; zorganizowano 79 sal specjalnych i 89 bibliotek.

Od podstaw utworzono kadrę pedagogiczną. Wraz z osadnikami przybywali także nauczyciele, lecz było ich wciąż za mało. Zatrudniano więc siły niekwalifikowane, które w 1952 r. stanowiły 51,1 % ogółu zatrudnionych. Sukcesem władz oświatowych i samych nauczycieli była likwidacja problemu kadry niekwalifikowanej poprzez rozwój doksztalcania zaocznego i zdobycie przez 160 osób, tj. 32 % ogółu nauczycieli wykształcenia dodatkowego na poziomie studiów wyższych lub Studium Nauczycielskiego. Ujemną stroną kadry była duża (75,5 %) feminizacja

i nierównomierne rozmieszczenie w powiecie sił z dodatkowymi kwalifikacjami. Pozytywnym zjawiskiem było zmniejszenie się liczby uczniów na jednego nauczyciela z 53,8 do 32,4. Kadra pedagogiczna znacznie przyczyniła się swoją pracą do stabilizacji życia w powiecie i integracji społeczeństwa.

Unowocześniono także metody nauczania i wychowania. Szerzej stosowano metody aktywizujące uczniów w procesie lekcyjnym i zajęciach pozalekcyjnych, rozwijające samodzielność myślenia. Jednocześnie starano się wprowadzić elementy nowoczesności do metod tradycyjnych, w oparciu o istniejące pomoce naukowe.

O dorobku szkolnictwa podstawowego świadczą także coraz lepsze wyniki nauczania. Liczba uczniów promowanych do klasy wyższej wzrosła do 92,5 %, a sprawność szkoły do 63 %. W ciągu 20 – lecia szkoły 7-klasowe ukończyło 15 539 osób.

Wykaz skrótów

- APSOS – Archiwum Państwowe w Szczecinie Oddział w Stargardzie
- GUS – Główny Urząd Statystyczny
- PiS – Powiatowy Inspektorat Statystyczny
- PPRL – Polska Rzeczpospolita Ludowa
- PRN – Powiatowa Rada Narodowa
- SN – Studium Nauczycielskie
- SP – Szkoła podstawowa
- UMP – Urząd Miasta i Powiatu
- UNR – Organizacja Narodów Zjednoczonych do Spraw Pomocy i Odbudowy
- WRN – Wojewódzka Rada Narodowa

Zusammenfassung

Entwicklung des Grundschulwesens im Kreis Stargard in den Jahren 1945-1965

Das Ziel der vorliegenden Bearbeitung war die Darstellung der Entwicklung des Grundschulwesens im Kreis Stargard in den Jahren 1945-1965.

Aus den eingehenden Erwägungen über dieses Thema kann man gewisse Schlüsse ziehen. Das wirtschaftlich-gesellschaftliche, politische und kulturelle Leben entwickelte sich in Stargard mit dem Zuzug der Ansiedler. Die zuwandernde Bevölkerung unterschied sich durch die territoriale, soziale und kulturelle Herkunft. Im Laufe der Zeit bildete sich eine einheitliche Stargarder Gesellschaft mit dem eigenartigen lokalen Patriotismus, was unter anderem dem Schulwesen zu verdanken war.

Die Bildungsbehörden hatten eine schwierige Aufgabe zu erfüllen. Die teilweise zerstörte und der neuen Wirklichkeit nicht angepasste materielle Schulbasis (die ehemals deutschen Schulen waren Einklassenschulen) erschwerte die Entwicklung des Netzes der Siebenklassenschulen. Es mussten viele Einrichtungen adaptiert und ausgebaut und neue Objekte (14 Schulen) errichtet werden. Die Zahl der Bildungseinrichtungen stieg von 26 im Jahr 1945 auf 87 im Jahr 1965, darunter die der Siebenklassenschulen von null auf 46. Im Jahr 1965 waren 496 qualifizierte Lehrer an den Schulen tätig, in denen 16 120 Schüler lernten. Die Zahl der Schüler, die die Siebenklassenschulen besuchten, stieg 1965 auf 89,8 % der Gesamtzahl der Schüler, gegenüber 48,0% vor dem Krieg.

Infolge einer guten Organisation des Unterrichts wurden allen Kindern im Kreis Stargard Bedingungen geschaffen ein siebenklassige Schule abzuschließen. Wegen der Steigerung der Schülerzahl stieg der Bedarf an neuen Klassenräumen schneller als die Möglichkeiten den Bedarf zu decken, was verursachte, dass die Klassenräume stark belastet waren (44 Schüler) und die Schulen in Schichten (durchschnittlich 1,74 Schichten) arbeiten mussten.

Große Erfolge hatte der Kreis, wenn es um die Ausstattung der Schulen geht. Die alten ehemals deutschen Geräte wurden gegen die neuen ausgetauscht, die neuen und die ausgebauten Schulen wurden vollständig ausgestattet, alle Schulen bekamen polnische Lehrmittel und Bücher. Es wurden 79 spezielle Räume und 89 Bibliotheken errichtet.

Von Grund auf wurde der pädagogische Kader gebildet. Unter den Zuwanderern waren auch Lehrer, aber ihre Zahl war immer noch zu klein. Es wurden also nicht qualifizierte Lehrkräfte eingestellt, die im Jahr 1952 51,1% aller Angestellten bildeten. Ein Erfolg der Bildungsbehörden und der Lehrer selbst war die Beseitigung dieses Problems durch die Entwicklung der Fernweiterbildung. 160 Angestellte (32% aller Lehrer) ließen sich an den Hochschulen oder Fachschulen für Lehrerbildung ausbilden.

Der pädagogische Kader war stark feminiert (75,5%). Die Lehrkräfte mit der zusätzlichen Ausbildung waren im Kreis ungleichmäßig verteilt. Eine positive Erscheinung war die Herabdrückung der Schülerzahl, die auf einen Lehrer kam (von 53,8 auf 32,4). Die Lehrer trugen durch ihre Arbeit zur Stabilisierung des Lebens im Kreis und der Integration der hiesigen Gesellschaft bei.

Es wurden auch Lehr- und Erziehungsmethoden modernisiert. Öfter wurden Methoden gebraucht, die die Schüler im Unterricht aktivierten und ihr selbständiges Denken entwickelten. Gleichzeitig versuchte man fortschrittliche Elemente in die traditionellen Methoden in Anlehnung an vorhandene Lehrmittel einzubeziehen.

Von der Errungenschaft des Grundschulwesens zeugen auch die immer bessere Lehrergebnisse. Die Zahl der in die höhere Klasse versetzten Schüler stieg auf 92,5% und der Wirkungsgrad der Schulen auf 63%. In dem besprochenen Zeitraum machten 15 539 Schüler den Grundschulabschluss.

Tabela 1

Wykaz szkół czynnych w powiecie stargardzkim w roku szkolnym 1951 / 52 oraz ich stopień organizacyjny

L.p.	Szkola (miejscowość)	Liczba nauczycieli	Liczba uczniów	Najwyższa klasa w szkole	Liczba oddziałów
1	2	3	4	5	6
1.	Stargard nr 1	17	708	VII	19
2.	Stargard nr 2	18	716	VII	18
3.	Stargard nr 3	16	691	VII	15
4.	Chociwel	5	210	VII	6
5.	Suchań	6	274	VII	7
6.	Dobrzany	6	283	VII	7
7.	Ińsko	4	163	VII	5
8.	Chlebówek	3	102	VII	4
9.	Lutkowo	3	106	VII	4
10.	Kunowo	3	72	VII	4
11.	Poczermino	3	119	VII	4
12.	Modrzewo	3	93	VII	4
13.	Dąbrowa	4	123	VII	5
14.	Marianowo	5	163	VII	6
15.	Brudzewice	4	132	VII	5
16.	Storkowo	2	71	VI	3
17.	Tychowo	2	63	VI	3
18.	Zukowo	2	65	VI	3
19.	Gogolewo	2	89	VI	3
20.	Pezino	2	80	VI	3
21.	Sicko	2	66	IV	3
22.	Ciemnik	2	79	IV	3
23.	Sulino	2	39	VI	3
24.	Dzwonowo	2	59	VI	3
25.	Malkacino	2	48	V	3
26.	Zarowo	2	85	VI	3
27.	Grzędzice	2	80	V	3
28.	Bród	2	44	VI	3
29.	Kania	2	67	VI	3
30.	Ścienne	2	41	VI	3
31.	Długie	2	60	VI	3
32.	Grabowo	2	77	VI	3
33.	Bytowo	2	60	VI	3
34.	Blotno	2	66	VI	3
35.	Wierzchucice	1	16	IV	2
36.	Granica	1	17	IV	2
37.	Studnica	1	23	IV	2
38.	Odargowo	1	48	IV	2
39.	Sadłowo	1	27	IV	2
40.	Ulikowo	1	13	IV	2
41.	Krapiel	1	35	IV	2
42.	Strachocin	1	31	IV	2
43.	Sokolinieć	1	24	IV	2
44.	Sierakowo	1	27	IV	2
45.	Nosowo	1	20	IV	2
46.	Czarnkowo	1	15	IV	2
47.	Golino	1	27	IV	2
48.	Kępino	1	27	IV	2
49.	Bobrowniki	1	11	IV	2
50.	Oświna	1	11	IV	2
51.	Lisowo	1	28	IV	2
52.	Karkowo	1	17	IV	2
53.	Biała	1	41	IV	2
54.	Wieleń	1	13	IV	2
55.	Lublinowo	1	19	IV	2
56.	Lisówko	1	30	IV	2
57.	Tolcz	1	13	IV	2
58.	Krzywnica	1	33	IV	2
59.	Kicko	1	17	IV	2
60.	Łęczycza	1	26	IV	2
61.	Krzemień	1	31	IV	2
62.	Sulibórz	1	26	IV	2
63.	Dolice	1	27	IV	2
	Razem 63 szkoły	167	5 887		228

Tabela opracowana na podstawie danych znajdujących się w APSOS Zespole akt PRN w Stargardzie - nr vol. 403/2.

Tabela 2

Rozwój ilościowy oraz stan organizacyjny szkół podstawowych powiatu stargardzkiego
w latach 1945 – 1965

Rok	Liczba szkół						Liczba uczniów w szkołach				
	ogółem	7-klasowych	o 1 nauczycielu	o 2 nauczycielach	o 3 nauczycielach	o 4 nauczycielach i więcej	ogółem	o 1 nauczycielu	o 2 nauczycielach	o 3 nauczycielach	o 4 nauczycielach i więcej
1945	26	-	22	1	2	1	2315	1057	84	370	804
1946	40	5	30	4	2	4	4266	1551	397	323	1995
1947	46	8	31	6	2	7	4996	1557	506	297	2636
1948	49	8	34	6	2	7	5113	1601	528	271	2713
1949	59	10	30	14	8	7	5254	581	673	802	3189
1950	63	11	32	15	9	7	5725	575	680	810	3660
1951	59	15	29	15	8	7	5740	522	675	807	3736
1952	63	16	27	21	8	7	5910	463	1047	716	3684
1953	64	20	21	23	10	10	6207	440	887	809	4071
1954	65	24	22	18	1	24	6848	531	728	285	5304
1955	75	26	31	17	1	26	8018	832	968	71	6147
1956	75	34	27	10	11	27	9254	797	571	861	7025
1957	79	38	29	10	10	30	10312	430	624	840	8318
1958	85	42	29	11	9	36	12210	935	729	778	9768
1959	88	45	31	8	10	39	13475	1001	522	727	11225
1960	88	47	30	8	4	46	14502	938	521	295	12748
1961	89	49	30	9	4	46	15311	1018	603	278	13412
1962	86	47	28	9	5	44	15603	956	618	212	13772
1963	86	47	26	12	5	43	15888	813	774	477	13854
1964	87	46	23	15	4	45	16155	646	786	384	14339
1965	87	46	22	14	5	46	16120	602	698	476	14344

Tabela została opracowana na podstawie akt Inspektoratu szkolnego w Stargardzie znajdujących się w APSOS –lata 1945 – 1948. Lata późniejsze opracowano na podstawie danych w metrykach statystycznych PiS w Stargardzie.

Tabela 3

Realizacja budżetu oświaty w powiecie stargardzkim w latach 1945–1965 w zakresie bazy materiałowej szkół podstawowych w złotych

Rok	Sprzęt szkolny i pomoce szkolne	Remonty kapitalne i bieżące	Inwestycje
1945	0	4800	-
1946	22376	164651	-
1949	1285000	3570671	-
1951	45000	60000	-
1952	47000	60000	-
1953	45000	60000	-
1954	105000	300000	-
1955	105000	815000	520000
1957	256066	470000	-
1958	690000	715000	-
1959	100000	940000	-
1960	-	-	365000
1961	1293000	2896000	5813000
1962	1163000	2401000	9508500
1963	1250000	1552000	4881000
1964	1355000	2305000	6450000
1965	2035000	2779000	-

Tabelę opracowano na podstawie następujących materiałów:

a) lata 1945 – 1959 na podstawie materiałów archiwalnych:

1. APSOS. Urząd Skarbowy w Stargardzie, nr vol. 64,72,73,74.
2. APSOS. Zespół akt Prezydium PRN w Stargardzie Wydział Finansowy, nr vol. 2,4,7,9,10,12,15,16.
3. APSOS. Zespół akt Prezydium PRN w Stargardzie Wydział Organizacyjno – Prawny, nr vol. 3, 302 / I, 225a / II, 463, 487, 229 / IV.
4. APSOS. Zespół akt Obwodowego Inspektoratu Szkolnego w Stargardzie, nr vol. 2.

b) Lata 1961 – 1965 na podstawie danych zawartych w biuletynie Wydziału Oświaty Prezydium PRN w Stargardzie .Stan przygotowań do reformy szkolnictwa podstawowego w powiecie stargardzkim, Stargard w czerwcu 1966 r., s.47.

Tabela 4

Obciążenie izb lekcyjnych oddziałami i uczniami w szkołach podstawowych powiatu stargardzkiego w latach 1945 – 1965

Rok	Powiat				Miasto			Wieś		
	Liczba				Liczba			Liczba		
	uczniów	oddziałów	izb lekcyjnych	uczniów na 1 izbę	uczniów	izb lekcyjnych	uczniów na 1 izbę	uczniów	izb lekcyjnych	uczniów na 1 izbę
1945	2315	54	40	57,8	1325	18	73,0	990	22	45,0
1947	4996	164	130	38,4	2636	54	48,8	2360	86	27,4
1952	5910	221	165	35,8	3684	61	60,3	2226	104	21,4
1955	8018	361	215	37,1	4173	75	55,6	3845	140	27,4
1957	10312	428	264	39,1	5564	105	53,0	4748	159	29,8
1959	13475	517	389	43,9	7457	121	61,6	6018	188	32,4
1961	15301	579	333	46,0	8589	131	65,6	6398	202	31,6
1963	15888	592	345	45,5	9184	140	65,6	6704	209	32,0
1965	16120	613	366	44,0	9334	140	66,6	6786	226	30,0

Tabelę opracowano na podstawie danych zawartych w następujących dokumentach:

- APSOS. Obwodowy Inspektorat Szkolny w Stargardzie, nr vol.4.
- APSOS. Zespół akt Prezydium PRN w Stargardzie, nr vol. 403 / 2, 736 / 6, 304 / 1, 992.
- PIS w Stargardzie. Metryki statystyczne.

Tabela 5

Wykaz nauczycieli pionierów według stanu na koniec 1945 r.

L.p.	Nazwisko i imię	Data i miejsce pierwszej pracy w pow. stargardzkim	Skąd przybył	Czy w 1956 r. pracował na stanowisku nauczyciela w pow. stargardzkim
1	Abramowicz Dionizy	25.05.45 r. Suchań	z przymusowych robót w Niemczech	wyjechał 01.07.1945 r.
2	Bobik Maria	02.08.45 r. Sadłowo	z Kresów Wschodnich	emerytka, Stargard
3	Bogucki Ryszard	05.12.45 r. Krzemień	z Kresów Wschodnich	opuścił pracę w 18.04.1946 r.
4	Bujak Maria	20.08.45 r. Grabowo	z woj. krakowskiego	wyjechała w 1951 r.
5	Bandurska Janina- Maria	05.06.45 r. Brudzewice	z Kresów Wschodnich	wyjechała
6	Bogdoń Irena	01.06.45 r. Bytowo	z woj. poznańskiego	nie pracuje, Dobrzyń
7	Bargiel Józef	01.09.45 r. Oświno	z Kresów Wschodnich	wyjechał
8	Ćwiklińska Waleria	02.10.45 r. Żukowo	z woj. białostockiego	wyjechała
9	Doskocz Kazimierz	01.09.45 r. Chociwiel	z Kresów Wschodnich	emeryt, Chociwiel
10	Downarowicz Wanda	08.08.45 r. Marianowo	z Kresów Wschodnich	pracuje w Marianowie
11	Duda Stanisław	15.05.45 r. Dobrzyń	od 1942 r. przebywał w pow. starg.	kierownik szkoły w Dobrzynach
12	Duda Zygmunt	10.11.45 r. Dzwonowo	z woj. poznańskiego	wyjechał w 1947 r.
13	Elzter Maria	01.08.45 r. Stargard	z woj. lubelskiego	zmarła w Stargardzie
14	Elzter Walerian	01.08.45 r. Stargard	z woj. lubelskiego	zmarł w Stargardzie
15	Frey Juliusz	01.09.45 r. Chlebówek	z Kresów Wschodnich	emeryt, Stargard
16	Frey Urszula	05.07.45 r. Chlebówek	z Kresów Wschodnich	pracowała w SP nr I Stargard
17	Goss Blanka	15.11.45 r. Dobrzyń	z woj. poznańskiego	wyjechała
18	Grudzińska Katarzyna	10.09.45 r. Bobrowniki	z Kresów Wschodnich	pracowała w szkole ćwiczeń
19	Hasziuk Helena	05.11.45 r. Stargard	z Kresów Wschodnich	wyjechała
20	Kaucki Stanisław	20.06.45 r. Stargard	z woj. kieleckiego	emeryt, Stargard
21	Kciuk Antoni	08.08.45 r. Klepino	z Kresów Wschodnich	pracował w ZSZ Stargard
22	Konicki Franciszek	22.07.45 r. Gogolewo	z woj. lubelskiego	zmarł w Stargardzie
23	Kowalczuk Jan	01.09.45 r. Chociwiel	z Kresów Wschodnich	pracował w SP nr 1, Stargard
24	Kowalczuk Janina	01.09.45 r. Chociwiel	z Kresów Wschodnich	pracowała w Chociwlu
25	Krygier Telesfor	01.08.45 r. Odargowo	z woj. poznańskiego	wyjechał
26	Lisowska Julia	25.05.45 r. Suchań	z Kresów Wschodnich	zmarła w 1958 r.
27	Makochanik Stanisław	20.08.45 r. Studnica	z Kresów Wschodnich	wyjechał
28	Malecki Wacław	15.05.45 r. Stargard	z niewoli w Niemczech	wyjechał
29	Maliszewska Małgorzata	01.09.45 r. Stargard	z pracy przymusowej w Niemczech	wyjechała
30	Pakies Zofia	27.06.45 r. Pęczyno	z pracy przymusowej w Niemczech	wyjechała
31	Plewński Tadeusz	15.05.45 r. Stargard	z niewoli w Niemczech	wyjechał w 1946 r.
32	Rzeszowski Jan	10.09.45 r. Stargard	z niewoli w Niemczech	pracował w Stargardzie
33	Rzeszowska Maria	01.10.45 r. Stargard	z Kresów Wschodnich	pracowała w Stargardzie
34	Sajewicz Waleria	25.09.45 r. Stargard	z Kresów Wschodnich	wyjechała
35	Samitowska Stefania	25.05.45 r. Suchań	z Kresów Wschodnich	pracowała w Stargardzie
36	Siekierka Zofia	15.11.45 r. Lutkowo	z Kresów Wschodnich	pracowała w Chociwlu
37	Schiffler Maria	13.09.45 r. Stargard	z Kresów Wschodnich	wyjechała
38	Sansel Irena	01.09.45 r. Tychowo	z Kresów Wschodnich	wyjechała
39	Szczypierska Wanda	01.12.45 r. Łęczycza	z woj. łódzkiego	wyjechała
40	Szymczak Franciszka	20.06.45 r. Kunowo	z przymusowych robót w Niemczech	nie pracuje
41	Zagórski Michał	28.08.45 r. Stargard	z Kresów Wschodnich	emeryt, wyjechał
42	Żybułowska Bożena	21.08.45 r. Stargard	z przymusowych robót w Niemczech	wyjechała

Tabelę opracowano na podstawie akt szkolnych i teczek osobowych nauczycieli znajdujących się w archiwum UMiP w Stargardzie.

Tabela 6

Ilość nauczycieli i ich kwalifikacje w szkołach podstawowych
powiatu stargardzkiego w latach 1945 –1965

Rok	Liczba nauczycieli			% nauczycieli niewykwalifikowanych		
	ogółem	kwalifikowanych	niekwalifikowanych	w powiecie	w województwie	w kraju
1945	43	33	10	23,2	-	-
1946	86	48	38	44,2	36,9	-
1947	111	59	52	46,8	59,6	-
1948	124	69	55	44,8	59,3	-
1949	138	71	67	48,5	57,4	30,7
1950	141	72	69	48,9	68,0	26,0
1951	155	77	78	50,3	60,7	-
1952	172	84	88	51,1	51,6	-
1953	191	124	67	35,1	-	-
1954	209	146	63	30,1	-	-
1955	235	177	58	24,7	-	2,0
1956	262	220	42	16,0	19,9	-
1957	284	244	40	14,1	-	-
1958	342	298	44	12,9	-	-
1959	372	334	38	10,2	13,5	-
1960	395	354	41	10,4	-	-
1961	426	394	32	7,5	9,8	-
1962	430	405	25	5,8	-	-
1963	437	417	20	4,7	-	-
1964	478	459	19	3,9	4,7	-
1965	496	486	10	2,0	3,0	3,7

Tabelę wykonano na podstawie teczek osobowych nauczycieli, sprawozdań Inspektoratu Szkolnego, sprawozdań Wydziału Oświaty Prezydium PRN w Stargardzie, które znajdują się w archiwum UMiP w Stargardzie.

Tabela 7

Stan kadry nauczycielskiej z dodatkowymi kwalifikacjami 1 czerwca 1961 r.
w szkolnictwie podstawowym powiatu stargardzkiego

L.p.	Rodzaj wykształcenia	Ogółem	Kobiet	Mężczyzn
1.	Wyższe	10	5	5
2.	Studium Nauczycielskie	43	26	17
3.	Dokształca się:			
	- Uniwersytet	2	1	1
	- Wyższa Szkoła Pedagogiczna	3	2	1
	- Zaoczne SN	13	9	4

Tabelę opracowano na podstawie teczek personalnych nauczycieli znajdujących się w Wydziale Oświaty i Wychowania oraz w Archiwum U M i P w Stargardzie

Tabela 8

Liczba uczniów przypadających na jednego nauczyciela w szkołach podstawowych
powiatu stargardzkiego w latach 1945 – 1965

Rok	Liczba nauczycieli			Liczba uczniów na jednego nauczyciela		
	Ogółem	Miasto	Wieś	Ogółem	Miasto	Wieś
1945	43	22	21	53,8	60,2	47,1
1946	86	47	39	49,5	46,5	50,0
1947	111	62	49	45,0	42,5	48,1
1951	155	64	91	37,0	57,1	22,8
1955	235	85	150	34,0	57,0	26,0
1960	395	199	196	36,7	41,0	33,0
1965	496	260	236	32,4	36,0	28,7

Tabelę sporządzono na podstawie wykazu powiatowego szkół powszechnych w roku szkolnym 1945/46. Lata 1946, 1947, 1951 na podstawie sprawozdań GUS. APSOS. Akta Inspektoratu Szkolnego, nr vol. 4 oraz akta PRN w Stargardzie, nr vol. 30 i 403/2. Lata 1955 – 65 w oparciu o dane zawarte w metrykach statystycznych PiS w Stargardzie.

Tabela 9

Dzieci w powiecie stargardzkim niespełniające obowiązku szkolnego w latach 1945 – 1965

Rok	Dzieci		Dzieci poza szkołą	
	W wieku szkolnym	Spełniające obowiązek szkolny	Liczba	%
01.12.1945	2 646	2 315	331	12,5
15.05.1946	4 483	3 581	902	20,1
05.11.1946	4 909	4 266	643	15,0
01.10.1947	5 112	4 966	116	2,2
26.10.1949	5 327	5 254	73	1,4
1951	5 762	5 740	22	0,3
1952	5 922	5 910	12	0,2
1953	6 277	6 207	70	1,1
1954	6 922	6 848	74	1,0
1955	8 118	8 018	100	1,2
1956	9 571	9 254	317	3,3
1957	10 540	10 312	228	2,1
1958	12 530	12 210	320	2,5
1959	13 790	13 475	315	2,2
1960	14 658	14 502	156	1,06
1961	15 415	15 301	114	0,7
1965	16 218	16 120	98	0,6

Tabelę opracowano na podstawie akt Inspektoratu Szkolnego w Stargardzie, nr vol. 3,4 – lata 1945 – 1949. Lata późniejsze na podstawie danych w metrykach statystycznych PiS w Stargardzie.

Tabela 10

Procent uczniów niepromowanych w niektórych szkołach powiatu stargardzkiego
w latach 1945 – 1949

Rok szkolny	Procent uczniów niepromowanych						
	Chlebówek	Dzwonowo	Lutkowo	Odargowo	SP nr 1 Stargard	SP nr 2 Stargard	SP nr 3 Stargard
1945 / 46	30,2	4,0	28,8	24,0	25,0	-	-
1946 / 47	28,3	4,0	17,4	21,0	9,0	27,6	-
1947 / 48	20,2	13,9	24,9	22,0	17,0	35,1	33,2
1948 /49	20,3	4,7	23,7	14,0	15,0	24,1	21,3

Tabelę opracowano na podstawie danych znajdujących się w archiwach ww. szkół (kroniki szkolne i protokoły posiedzeń rad pedagogicznych).

Tabela 11

**Wyniki nauczania w szkołach podstawowych powiatu stargardzkiego
w latach 1952-1965**

Rok szkolny	Procent uczniów promowanych w kraju	Procent uczniów promowanych w województwie	Powiat			Procent uczniów promowanych w poszczególnych klasach						
			Liczba uczniów ogółem	Liczba uczniów promowanych	Procent uczniów promowanych	I	II	III	IV	V	VI	VII
1951/52	-	-	5740	4992	87,5	92,3	89,7	87,4	83,8	84,0	87,0	85,4
1952/53	85,7	83,0	6207	4928	78,3	86,8	84,5	81,1	75,6	71,0	71,8	76,0
1953/54	-	76,5	6848	5251	76,5	85,2	86,1	82,3	79,8	63,4	66,8	72,4
1955/56	87,1	84,9	8018	6474	80,7	84,9	87,6	88,5	77,5	66,3	65,7	72,8
1956/57	-	-	9254	7570	81,8	85,8	84,0	85,9	83,2	78,6	77,4	88,9
1957/58	-	-	10312	8485	82,3	85,0	84,0	82,2	78,2	76,8	81,0	89,8
1958/59	88,3	85,8	12210	10476	85,8	86,0	87,2	98,6	85,2	81,2	82,0	88,3
1959/60	90,1	88,1	13475	11744	87,9	90,3	89,6	88,8	86,4	80,1	90,5	91,0
1960/61	91,2	88,6	14502	12595	86,8	90,6	89,0	90,1	86,5	80,2	85,5	90,0
1962/63	93,0	89,3	15603	14324	91,8	92,2	92,4	93,5	90,8	87,5	91,6	95,7
1963/64	94,5	92,0	15888	14956	94,2	95,2	95,0	94,9	94,5	89,7	93,7	96,6
1965/66	94,3	93,3	16120	14913	92,5	95,4	94,8	94,5	94,0	88,2	90,2	94,1

Tabelę opracowano na podstawie danych zawartych w następujących dokumentach:

- PiS. *Rocznik statystyczny powiatu stargardzkiego 1965 r.*, Stargard 1965 r. Rok I, s. 198.
- PiS. *Rocznik statystyczny powiatu Stargard Szczeciński 1971 r.*, Stargard Szczeciński 1971 r. Rok II, s. 203.
- APSOS. Zespół akt Prezydium PRN w Stargardzie, nr vol. 302 / I i 403 / 2.
- Archiwum Zakładowe UMiP w Stargardzie, Wydział Oświaty, Sprawozdania GUS.
- M. Pietrusiewicz, *Szkolnictwo Podstawowe w województwie szczecińskim 1945-1961*, Poznań 1972 r.

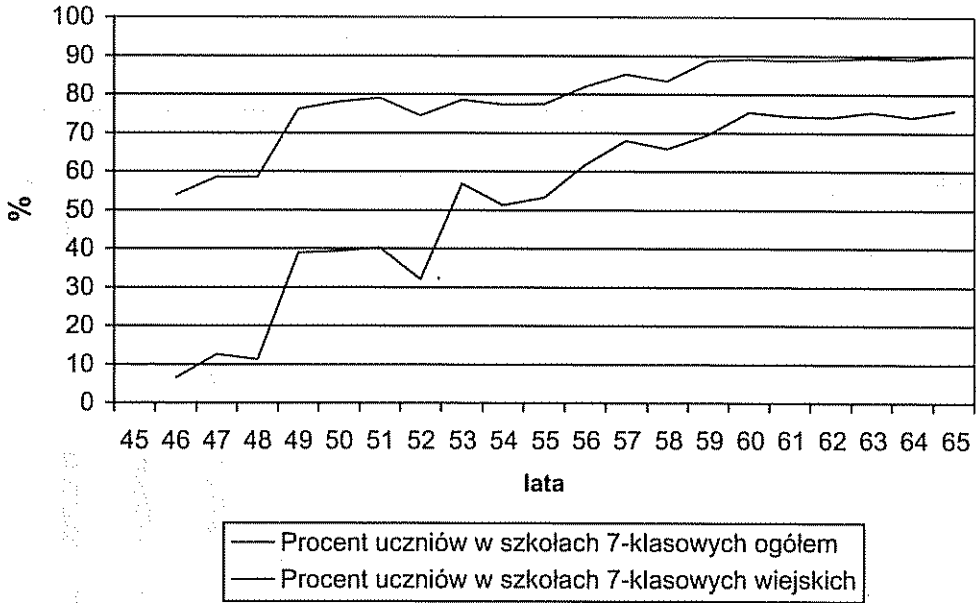
Tabela 12
Absolwenci 7-klasowych szkół podstawowych powiatu stargardzkiego
w latach 1945–1965

Rok szkolny	Absolwenci				
	Ogółem	Chłopcy	Dziewczęta	Szkół miejskich	Szkół wiejskich
1945/46	62	-	-	62	-
1946/47	102	-	-	102	-
1947/48	169	-	-	169	-
1948/49	312	-	-	-	-
1949/50	387	-	-	-	-
1950/51	415	-	-	-	-
1951/52	481	234	247	380	101
1952/53	428	209	219	335	93
1953/54	467	-	-	329	138
1954/55	478	-	-	315	163
1955/56	450	212	238	255	195
1956/57	434	-	-	235	199
1957/58	501	-	-	302	199
1958/59	481	-	-	273	208
1959/60	758	-	-	468	290
1960/61	1062	507	555	629	433
1961/62	1304	573	731	-	-
1962/63	1573	761	812	-	-
1963/64	1801	841	960	1126	675
1964/65	1993	952	1041	-	-
1965/66	1881	-	-	1143	738
Razem	15 539	-	-	-	-

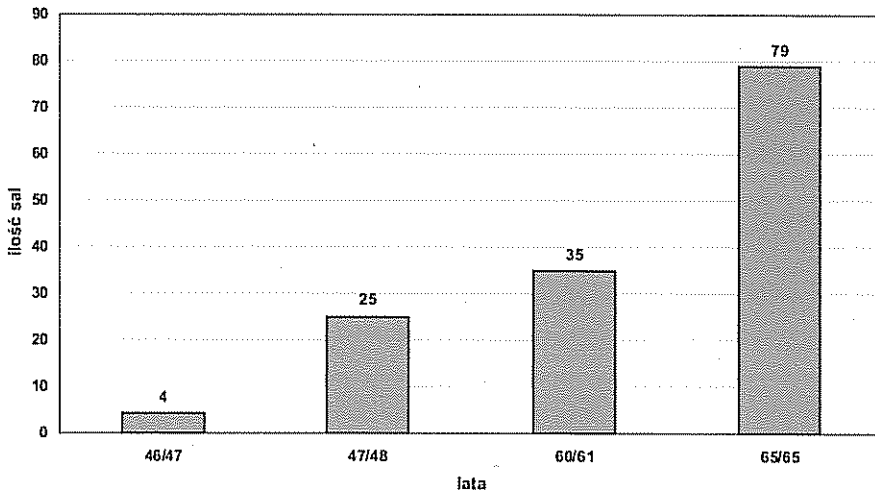
Tabelę opracowano na podstawie danych zawartych w następujących dokumentach:

- PiS w Stargardzie, *Rocznik statystyczny powiatu stargardzkiego*, Stargard 1965, Rok I, s. 160; *Rocznik statystyczny powiatu Stargard Szczeciński 1971*, Stargard Szczeciński 1971, s. 206; Metryki statystyczne
- APSOS. Zespół akt PRN w Stargardzie, nr vol. 1262/16, 700/26, 736/6.

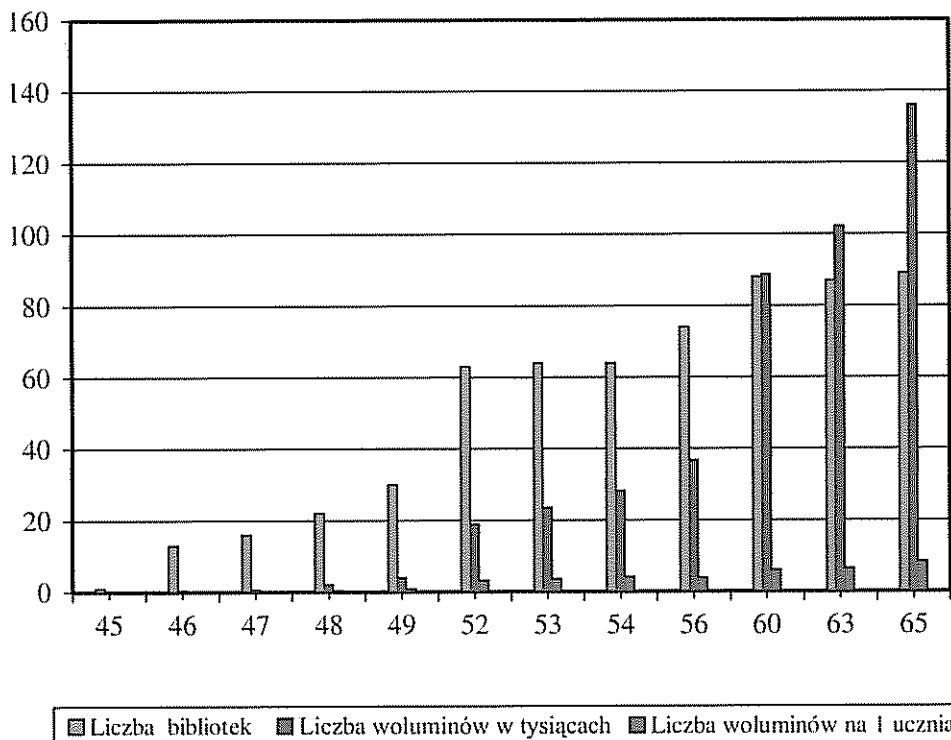
Wzrost procentowy uczniów w szkołach 7-klasowych w powiecie stargardzkim w latach 1945 - 65

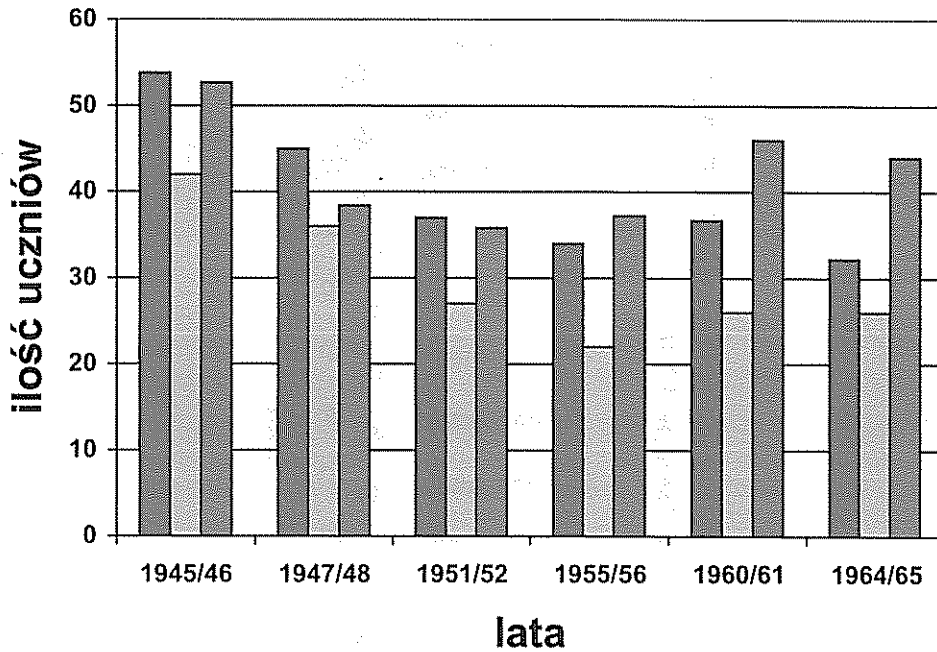
Rozwój sal specjalnych w szkołach podstawowych powiatu stargardzkiego w latach 1945 - 65.

Rozwój bibliotek w szkołach podstawowych powiatu stargardzkiego w latach 1945 - 65.

**Liczba uczniów przypadająca na nauczyciela,
oddział i izbę lekcyjną w szkołach
podstawowych powiatu stargardzkiego
w latach 1945 - 65.**

- Liczba uczniów przypadająca na jednego nauczyciela
- Liczba uczniów przypadająca na jeden oddział.
- Liczba uczniów przypadająca na jedną izbę lekcyjną.

